

VI. IN NEDERLAND (1922)

Sneevliet betreurde het vertrek van Malaka uit Indië zeer. Hij noemde hem op 14 maart in een brief aan zijn vrouw uit Sjanghai: "Ieb, ongetwijfeld thans op Java de beste kracht, bezig met het zo dankbare werk van zijn eigen vinding en daarnaast voor literatuur zorgend." Ook schreef hij: "Een goeie (Ieb) om een 2 jaar opleiding in Mekka door te maken of nog wat anders." Vier dagen later schreef Sneevliet:

"Jammer dat je slechts zo kort voor hem (Ieb) kont zorgen en vreselijk jammer dat ook hij in plaats van in 't Indische werk te blijven terug moet naar nat, koud Holland, *dat geen plaats voor hem heeft*. We zullen zien. Ik hoop hem en *Bergsma* spoedig te ontmoeten. --- Ieb moet als 't voor zijn body kan naar Mekka."¹

Eind april vertrok ook Sneevliet per schip naar Nederland. Zijn vertrek stond al begin april vast, wanneer hij schrijft:

"Wat had Ieb mooi met me kunnen reizen naar Mekka, nu ik de reis zo maak. Ik telegrafeer, misschien is 't nog niet te laat."²

Malaka reisde echter voor Sneevliet uit en kwam ruim een maand voor hem in Nederland aan. Zijn hut op de "Insulinde" deelde hij met een aantal landgenoten, die in Nederland gingen studeren. Met de Hollandse matrozen kon hij zeer goed opschieten; een aantal van hen was aangesloten bij de communistische vakbond. Zij verklaarden tegen Malaka dat ze hem beschermden. Ook met het Chinese scheepspersoneel stond Malaka op goede voet. Dit bleek de nacht voor de aankomst in Colombo. Malaka werd om twee uur gewekt door een kamergenoot, die vertelde dat enkele Chinezen hem aan dek wensten te spreken. Zij zeiden hem zich te verkleeden als stoker, en zo 's morgens het schip te verlaten. Hij kon naar een Chinees adres gaan in Colombo, waar hij verder zou worden geholpen. Malaka moest hun uitleggen dat hij in Holland niet in de cel kwam. Hij bedankte hun voor de aangeboden hulp en ging naar zijn hut terug. Malaka vond dit een mooi bewijs van internationale arbeiderssolidariteit.³

In Frankrijk ging Malaka van boord; na een kort verblijf in Parijs⁴ reisde hij naar Rotterdam, waar hij naar het communistische Tweede-Kamerlid Dr. W. van Ravesteyn toeging.

Malaka was voor Van Ravesteyn en de Hollandse communisten geen onbekende persoon. Zoals de meeste landelijke dagbladen nam "De Tribune", het communistische dagblad, in februari de summiere berichten van het persbureau Aneta op over Malaka's arrestatie en verhoor. Dit was in "De Tribune" de eerste maal dat de naam van Malaka werd vermeld. Op 17 februari schreef v. B. (Gerrit van Burink?) een commentaar over het arrest van Bergsma en Malaka, waarin hij de verwachting uitsprak dat Bergsma verbannen en Malaka, "de intellectuele Inlander", veroordeeld zou worden.

De fractieleider van de communisten in de Tweede Kamer, D.J. Wijnkoop,

reageerde zeer snel op deze summiere berichten. Op 21 februari vroeg hij een interpellatie aan over onder andere de vervolging van de onderwijzer Malaka. De Kamer besloot deze op een nader te bepalen tijdstip te laten plaatsvinden.⁵

Op het besluit Bergsma te ex- en Malaka te interneren reageerde Jan Romein in "De Tribune" als volgt:

"Nieuwe Gewelddaden. Bergsma Verbannen. Malaka Gevangen.

Malaka, de Inlandse onderwijzer is te Kupang geïnterneerd. Gaat Bergsma nog terug, daar waar hij vandaan is gekomen, deze Inlander wordt opgesloten op een van de ongezondste eilanden, uitgestoten uit z'n familie door vreemden, en te midden van zijn eigen volk, toch dichtbij om de terging groter te maken. Ook zijn straf zal duizenden wekken, in duizenden harten de gedachte doen rijpen dat het uur van de wraak meer nabij is gekomen. Gevangen, ontwricht, een martelaar.

En waarom deze nieuwe schaamteloze gewelddaden? Angst. De samenwerking tussen de Sarekat Islam en de Comm. Partij was na het laatste congres een bereikbaar ideaal geworden. Een laatste poging moest worden gedaan om dat te verhinderen.

Maar het zal niet gelukken. Achter Bergsma en Malaka staan honderden, begerig de grote taak van hen over te nemen. Achter die honderden staan miljoenen vertrapt. En achter hen blinkt de sikkels en glanst de hamer van de grote Rode Republiek. Met een sikkels, verblinde heersers, kan men niet slechts koren maaien en met de hamer niet alleen op een aambeel slaan. Dit is ons antwoord op Malaka's kneveling en de verbanning van Bergsma."⁶

Het op 10 maart uit "Het Vrije Woord" overgenomen verslag van het Kerstcongres van de P.K.I. leerde de communisten in Holland de snelle opkomst van Malaka in de zusterpartij.

Op 29 en 31 maart werd in "De Tribune" een oproep afgedrukt van Hadji Salekah aan de "Oost-Indische studenten in Holland".⁷ Hij stelt ze Malaka ten voorbeeld:

"Maar komt in de reële bevrijdingskrachten van uw volk zoals Malaka dit deed. Hij besteedde zijn Hollands verblijf nuttig. Hij kwam tot de Hollandse communisten, wier partijprogram o.a. vermeldt: '*Indië los van Holland*' en leerde van deze revolutionairen waarom en *hoe* Indonesië zich moet bevrijden. Hij weet klaar en duidelijk wie vriend en vijand is. Hij weet heel goed dat het Communisme het enige wapen is voor de bevrijding van Indonesië, niet alleen politiek, maar ook economisch.---

Uw oude mede-student *Malaka* weet dit alles, en daarom is hij Communist. Neemt een voorbeeld aan Malaka. Leert in Holland het Communisme van de *Communisten* kennen. ---

Laat de wakkere Malaka een voorbeeld zijn. Tegenover zijn internering moeten tientallen van U klaar staan om hem te vervangen. De tijd zal uitwijzen dat het Volk de macht zal bezitten Malaka en de anderen uit zijn verbanningsoord te halen."

Door Bergsma, die half april in Nederland arriveerde, konden de communistische leiders zich uitgebreid en uit de eerste hand laten voorlichten over de situatie in Indië en de persoon van Malaka.

Ook brieven van Sneevliet aan Van Ravesteyn verschaften informatie over Malaka. Op 19 maart schreef Sneevliet uit Sjanghai:

"En zend *Ibrahim* die uitstekende kenner van Maleis is, theoretisch niet

minder dan Darsono en die veel werkmogelijkheden in zich verenigt voor 1 of 2 jaar naar Mekka wanneer je hem niet in Holland b.v. als leider der Indische commissie en aan de krant kunt gebruiken. Hij studeerde in Holland kent dus goed Hollands en naar ik meen ook Engels."

Over de redenen van de verbanning van Bergsma en Malaka schreef hij:

"Bergsma - heb omdat zij een nieuwe opleving inluiden en slaagden met politiek en toenadering tot S.I. (December-congres Semarang was goed). heb ook om zijn geslaagde scholen."

Op 2 april schreef hij ook over de verbannen Bergsma en Malaka. Over Malaka schreef hij:

"'t Geval Ibrahim is heel anders. Hij is jong, alleen, in Holland afgestudeerd onderwijzer. Hij moet in de beweging (niet in 't Hollands onderwijs) maar voorlopig 2 jaar naar Moskou (na de verkiezingscampagne, waarin hij voor jullie goed werk kan doen) en daar ook militaire wetenschap bestuderen. Hij is zeer veel belovend, intelligent en actief, zeker niet een mindere van Darsono en beide zijn meer dan Semaun."

Op 14 april schreef hij nogmaals:

"Kan Malaka de reis naar Rusland maken? Ik hoop het. Ze hebben daar 3 à 4 Javanen gevraagd voor de Universiteit. Hij is heel geschikt."⁸

Deze laatste brieven kwamen waarschijnlijk aan toen Malaka al in Holland was.

In de eerste jaren na de oprichting van de partij was de belangstelling voor Indië in communistische kring niet zo groot geweest; pas in de laatste jaren besteedde de C.P. aandacht van enig belang aan Indië en de P.K.I.

In 1914 hadden de communisten, toen nog verenigd in de S.D.P. op een congres de leuze "Indië los van Holland" aanvaard en tevens een commissie benoemd die een Koloniaal Program moest opstellen. Door de Wereldoorlog raakte de belangstelling voor Indië op de achtergrond en van een Koloniaal Program werd niets vernomen. Pas met de terugkeer van Sneevliet uit Indië nam de aandacht voor Indië weer toe. Van Ravesteyn hield een door Sneevliet geïnspireerde rede in de Tweede Kamer en diende een motie in om de exorbitante rechten af te schaffen. De motie werd verworpen. Na het vertrek van Sneevliet naar Moskou en later naar China, bleef de aandacht voor Indië groot, door het terugkeren, gedwongen of vrijwillig, van Nederlandse I.S.D.V.-leden.

Op het congres van de C.P. in november 1921 verscheen plotseling Darsono, die het derde Kominterncongres had bezocht. Darsono hield een rede, waarin hij opriep tot nauwe samenwerking tussen C.P. en P.K.I. Zijn aanwezigheid, vooral ook nadat hij tijdens het congres korte tijd in arrest moest verblijven, werd door de C.P. ijverig gebruikt in de propaganda. Op zijn voorstel werd een motie aangenomen, waarin de solidariteit van beide partijen werd beklemtoond en de C.P. zijn steun, voor zover mogelijk, aan de P.K.I. toezegde. De C.P. nam zich ook weer voor een Koloniaal Program op te stellen;

toen Malaka aankwam bestond zo'n program echter niet.⁹

Van Ravesteyn adviseerde Malaka naar Amsterdam te gaan.¹⁰ Op 30 april arriveerde hij daar. Hij liet zich inschrijven, als geboren in 1896, op het adres Hobbemastraat 6-boven, inwonend bij P.Alma. De kunstenaar Peter Alma had hier zijn atelier, waar voor Malaka een plaatsje was ingeruimd.

De volgende dag, 1 mei, was een unieke gelegenheid om Malaka aan de Nederlandse communisten voor te stellen.

"De Tribune" gaf het volgende verslag van de 1-mei-bijeenkomst, waarop Malaka verscheen:

"Stamp-, en stampvol was de reusachtige zaal van de Diamantbeurs en velen moesten naar Handwerkers Vriendenkring¹¹, wijl er in de Diamantbeurs geen plaats meer was.

En een heerlijke vergadering is het geweest, de revolutionaire arbeiders van Amsterdam zijn bij de begroeting van onze verbannen Indonesische kameraad Malaka eens overeind gevlogen in een uitbarsting van geestdrift als in lange tijd niet is gezien. Alle Hollandse nuchterheid is deze avond eens afgelegd, de ontzaglijke Diamantbeurs heeft eens gedreund van een hartstochtelijke Internationale uit drieduizend kelen en gezongen met een vervoering dat de gezichten erbij verbleekten en de ogen vol schoten. Gebleken is, dat Hollandse proletariërs nog niet onaandoenlijk en onontvankelijk zijn voor enthousiasme, als er maar een redelijk motief voor is."

Voorzitter Angenent opent de vergadering, waarna het muziekkorps "Forzando" enige nummers speelt. Spanjer spreekt over de internationale situatie van het kapitalisme en merkt op dat het verzet in het Oosten tegen het kapitalisme groter is dan in Europa.

"Na declamatie van Van Collem's 'Slagveld', Adama v. Scheltema's 'De daad' enz., door De Windt, en enige muzieknummers van 'Forzando' deelt de voorzitter mede dat ter vergadering aanwezig is de vervolgte Indische leider Malaka, en dat deze vóór Wijnkoop tot de vergadering zal spreken.

Als hij opstaat, Malaka, de jonge, vriendelijke, sympathieke verschijning, komt er iets ongewoons over de duizenden rustig - rustige, tot gapen toe kalme gezichten. Bij het zien van die jonge strijder, de vertegenwoordiger van door het Hollandse kapitalisme mishandelde Indonesische miljoenenfolk, de jonge man voor wie de bende koloniale rovers die zijn land uitplunderen zo bang is dat ze hem uit de weg trachten te ruimen en weer een nieuwe gewelddaad begingen door hem van zijn eigen geboortegrond te verbannen, op het zien van deze jonge man die tegen de imperialistische machten metterdaad gestreden heeft en die de nog overmachtige belagers van zijn land proberen willen daarvoor te doen lijden, barst spontaan een onstuimige minutenlange welkomstjubel los, deze hele reuzenzaal vol mensen ondergaat een plotselinge verandering, een geweldig enthousiasme slaat op uit die menigte, niemand kan blijven zitten, alles is op de been en men stort in dit heerlijk ogenblik zijn levende geestdrift uit in een ontroerend felle Internationale.

Als het weer stil is begint Malaka tot tranen bewogen over deze ontzaglijke ontvangst te spreken, en het is geen gewone, welvoorbereide Meirede, maar een Oosters-kleurige, nu eens hartelijke, dan hartstochtelijke, steeds levendige ontboezeming, een roerende aanklacht tegen de gemene, beestachtige geweldheerschappij van het blanke ongedierte van ambtenaren en kolonialen, die het rijkste land der aarde bedekken en uitputten als een schurft. Hij spreekt met sympathiek stemgeluid en in levendig zeer zuiver Hollands."

Malaka dankt de aanwezigen voor zijn ontvangst. Hij gaat de beschuldigingen, die tegen hem ingebracht zijn, na: zijn brochures, de pandhuisstaking, het sympathietelegram aan Gandhi, en het meest uitvoerig, de S.I.-school.

"Uit al deze 'beschuldigingen' nu heeft de regering het bewijs weten te halen, dat ik stuk voor stuk het Moskouse program heb ten uitvoer gelegd, precies zoals dat in de 'Tribune' had gestaan (ik las in Indië de 'Tribune' niet). En zij kwam tot de conclusie, dat ik de eerbied voor het 'wettig gezag' (in het sarcasme en de hoon in de stem, waarmee Malaka deze woorden uitte, voelde en hoorde men de drie eeuwen overheersing van Indië, zo ze uitspreken kan men alleen na zolang vertrappt en mishandeld te zijn als de Indiërs!) had ondermijnd en aanzette tot omverwerping daarvan. En ik werd naar Timor Kupang geïnterneerd. Wettig gezag? Ik vraag mij af hoe kwam men aan het gezag? En wat heeft het gebracht? In de dusgenaamde achterlijke streken van Indië is de bevolking er oneindig beter aan toe dan in de dusgenaamde, door het 'wettig gezag' geciviliseerde streken, waar diepe ellende en vreselijke ontarding is, waar de voornaamste instellingen zijn gevangenis, kroegen en bordelen. Het wettig gezag is gebracht en wordt met de bajonet gehandhaafd."

Maar, besluit Malaka, de Javaan zal niet altijd dulden.

"Na de rede van Malaka barstten de aanwezigen opnieuw uit in een geestdriftige Internationale. Heel de vergadering, hoeveel richtingen er ook vertegenwoordigd mogen zijn, springt overeind en neemt deel aan deze uitstorting van sympathie met de jonge strijder uit het Oosten, ieder voelt de drang zich te uiten, en voor een ogenblik verwezenlijkt zich rondom de vervolgte, naar het land der beulen van zijn volk uitgewezen Indonesiër het proletarische eenheidsfront."

Wijnkoop spreekt een slotwoord. Hij belooft Malaka's woord zo spoedig mogelijk tot de Hollandse arbeiders te brengen. Verder begint hij te geloven dat "het Indische volk eerder het juk van het Europese kapitaal zal hebben afgeschud dan wij Europeërs".

Hij roept op het voorbeeld van Malaka's kinderopvoeding in communistische zin in Holland te volgen en doet de gelofte te strijden voor terugkeer van alle ballingen.

"De voorzitter Angenent sluit hierop de vergadering, maar uit is het nog niet. De duizenden aanwezigen gevoelen behoefte de zoon van het land, dat wordt uitgebuit door dezelfde die ook hen uitbuiten te huldigen. Het podium wordt bestormd en de hele vergadering dringt zich er om heen. Men drukt Malaka de handen, met tilt hem omhoog, neemt hem op de schouders, en onder juichend gezang wordt de door de Hollandse kapitalisten uitgeworpen Indonesische strijder demonstratief, zinnebeeld van beider eenheid, door Hollandse proletariërs, de bruine broeder door de blanke lotgenoten, in triomf door de zaal gedragen, als hulde voor de verbannene en als een kaakslag voor wie hem verbanden. Het was een aanschouwelijke voorstelling van de gelofte: Wij zijn één met Malaka en de vijanden van zijn vijanden! Wij huldigen hem en haten u, kapitalisten!"¹²

Voor het ministerie van justitie werd ook een rapport opgemaakt over de vergadering. Over Malaka's ontvangst wordt geschreven dat hij met donderend applaus en onder het zingen van de Internationale werd begroet.

"Hij is een kleine Javaan met vurig temperament; hij hield een gloedvolle rede van ongeveer één uur. Spreker hekelde in zijn rede, die zeer vlot en in goed Hollands werd gesproken, het beleid van Regering en Justitie in

Indië betreffende zijn externering."¹³

Hieruit blijkt dat "De Tribune" niet onterecht de volgende koppen boven het artikel gebruikt:

"Overweldigende ontvangst van de verbannen Indonesische communist Malaka. Voor Holland buitengewone tonelen in de 'Diamantbeurs'."

Andere dagbladen waren bij Malaka's ontvangst niet aanwezig. Het overgrote deel van de landelijke dagbladen was politiek gebonden en besteedde aan andere dan zijn eigen partij nauwelijks aandacht; voor liberale dagbladen was een bijeenkomst van de kleine groep communisten wellicht niet interessant genoeg om er een journalist naar toe te sturen. Regionale dagbladen waren minder partijgebonden maar hun aandacht beperkte zich tot hun eigen regio.

De geestdrift die Malaka opwekte deed de partijleiding zoeken naar een wijze waarop dit enthousiasme voor de martelaar Malaka kon worden aangewend in de aanstaande Tweede-Kamer-verkiezingen.

Op 29 november 1921, kort na het C.P.-congres in Groningen, schreef Darsono een brief aan Van Ravesteyn waarin hij wees op de voorgenomen grondwetswijziging omtrent de verkiezing van de leden van de Tweede Kamer, waarbij het kiesrecht verleend werd aan ingezetenen, tevens Nederlander of door de wet als Nederlandse onderdanen erkend. Dit laatste hield volgens Darsono in, dat een Indiër in Nederland actief en passief kiesrecht bezat.

"In dit geval kan de hollandse comm. partij een inlander kandidaat stellen mits deze de nodige verblijftijd in Holland reeds achter de rug heeft. En misschien niet van praktisch belang op dit ogenblik, voor de propaganda is het van groot belang dat de comm. partij in de a.s. verkiezingen een inlander kandidaat stelt, als het kan van de revolutionair-nationalistische partij in Indië. Voor dit doel en met het oog op de weinige tijd zou de C.P. zich dus spoedig met C.P. in Indië en met de N.I.P. (Nationaal Indische Partij) in verbinding moeten stellen."¹⁴

Dit laatste was nooit gebeurd, maar met Malaka diende zich de ideale kandidaat aan om de solidariteit met de Indische kameraden te tonen en om stemmen te winnen in de verkiezingen.

De kandidatenlijst was op 18 april voor de eerste maal in "De Tribune" verschenen. Op 8 mei verscheen op de voorpagina van het blad de mededeling van het Partijbestuur dat de afdelingen het werk wat betreft de kandidaatsstelling tijdelijk moesten staken in afwachting van nadere mededelingen.

Op 11 mei vermeldde "De Tribune" dat het Partijbestuur na overleg met vooraanstaande P.K.I.-leden en in overeenstemming met een eerder advies van de Partijraad besloten had Malaka alsnog aan de kandidatenlijst toe te voegen.

Met toestemming van de betrokken kandidaten werd Malaka op de derde plaats gezet na het onaantastbare leiderstweetal Wijnkoop - Van Ravesteyn. Het Partijbestuur betreurde dat door de late overkomst van Malaka deze wijziging

nu pas gepubliceerd kon worden. Het P.B. zou met Bergsma en Malaka overleggen

"opdat zij in de komende twee maanden de nodige propaganda voor de strijd der Indonesiërs tegen het Nederlandse koloniale imperialisme hier te lande kunnen maken."

Deze verandering in de kandidatenlijst werd via het Algemeene Nederlandse Persbureau gemeld in vele dagbladen.

De dag tevoren was Malaka een serie artikelen begonnen in "De Tribune", waarin hij uitgebreid de beschuldigingen van het Indische gouvernement tegen hem weerlegde.¹⁵

Over deze artikelenserie schreef hij een brief aan Jan Romein, de redacteur van "De Tribune", van de volgende inhoud:

"Bussum 17 Mei 22.

Waarde p.g.

Uw brief heb ik in orde ontvangen. Als het enigszins kan wens ik dan, dat dezelfde titel (Mijn verbanning) wordt behouden, al moet het artikel maar bijvoorbeeld achteraan geplaatst worden. Mijns inziens heeft dat artikel propagandistische waarde, misschien niet voor de Hollandse p.g.'s maar voor de Indische intellectuelen in Indië en in Holland, die *geen Maleis* wens te lezen. Wanneer ze alle gepubliceerd zijn dan wil ik ze naar Indië sturen. Het zou *te duur* zijn, om ze in brochures te laten verschijnen. Dit wens ook wel te doen, maar in het Maleis. Ook dit is voor Indië van groot belang, namelijk voor de meer geschoolde arbeiders.

Daarom kan ik het niet afbreken, omdat ik bovendien de draad van het betoog moet afbreken. Ik wens daarom verder van U te vernemen, of U op mijn verzoek kan ingaan. Zo niet, dan moet ik maar direct gaan vertalen om ze dan te laten drukken. Dan hoop ik, dat U de vervolgartikelen naar mij terugzendt. Zo ja, dan stuur ik nog een paar keren door.

Hopend op een spoedig antwoord
met beste groeten (handtekening)

Het is niet erg, als U een paar dagen afbreekt! (paraaf)"

Hieruit blijkt Malaka's voornemen de artikelenserie te vertalen en als brochure uit te geven. Romein wenste, blijkens de laatste alinea, niet alle artikelen af te drukken. Met enige onderbrekingen zijn echter alle artikelen afgedrukt. Het laatste op 10 juni.¹⁶

De C.P. deed zijn best Malaka's droevig lot te benadrukken, en verklaarde hem tot held en martelaar van het Indonesische volk. "De Tribune" drukte Van Munsters lofprijzing bij Malaka's afscheid uit "Het Vrije Woord" af. Vanter (G.J.M. van 't Reve) schreef op 13 mei het op de volgende pagina geplaatste lyrische artikel, waarin hij zich o.a. de dichterlijke vrijheid veroorlooft Malaka een Molukker te noemen.

Op 13 mei vond de interpellatie plaats van Wijnkoop, met inlichtingen uit de eerste hand van Malaka, over de vervolging van communisten in Indië. Over Malaka sprekende, stelde Wijnkoop dat men tegen Indonesiërs volgens de wetten van het Nederlandse gezag op tweeërlei wijze kan optreden:

"men kan ze - gelijk ook in Europa geschiedt - voor de justitie halen, die natuurlijk ook niets anders is dan een klasse-instrument van de

TAN MALAKA.
Een strijder voor zijn volk!

Weten wij, Hollandsche arbeiders wat de straf, die onze regeerders oplegden aan Tan Malaka, den strijder voor zijn volk, eigenlijk beteekent? Kunnen wij dit bevelen? Neen, maar wel gevoelen wij alom, dat het een wreede straf is om weg te worden gezonden, ver van zijn geboortegrond en gescheiden van zijn betrekkingen.

Want Holland is voor een zoon van het schoone Indonesië, wat Siberië was voor de duizenden strijders tegen het Tsarisme in Rusland.

Tan Malaka heeft geen berouw. Hij weet, zijn plicht te hebben gedaan. Hij wil een strijder zijn voor zijn volk tegen de hebsuchtige onderdrukkers, die de menscheeljkste ellende brengen over zijn land en schoone land.

Thans is Tan Malaka bij ons, de Amsterdamse arbeiders hebben hem verwelkomd en geestdriftig toegejuicht. Zij zonden hem op waarlijk niet vaak voorkomende wijze hun groote sympathie. En wij allen bieden hem om strijd onze vriendenschap... Wat kunnen wij hem meer bieden?

Hij sprak met ons over zijn land, ja deze communist sprak met liefde over zijn vaderland! Het moet nog veroverd worden dat vaderland, door de arbeiders en boeren van Indonesië, zooals ons vaderland, ons toech ook schoone Holland, nog moet worden veroverd door de Hollandsche arbeiders.

Tan Malaka sprak over de schoonheid van zijn land, dit „bielende wonder van steilbergen opstralend uit een azuren zee”, met zijn tineltoppige bergreeksen en zijn dalen, met zijn weng groenel van gras, met zijn wemefende dieren. Hij beaamt het ons, zooals een onze grootste schilders, zooals Augustus de Wil het ons toonde.

En wij luisterden toe.
 Hij sprak ons van zijn volk.
 Schoon is het zachte is het volk van Java een ell volk van landbouwers.
 Schoon is het trotsehe het volk van Sumatra, de dappere mannen van Ajeah, wechters tegen den vreemdeling, na honderd nederlagen overvragen van hart.
 „Schoon is het dartehe het volk der Molukken, dat de dagen door en de nachten schel-soete fluit en getokkel op snaren door de groene dorpapaedjes klinken laat, en een dans in de gang van het Jonkvolk, de rante rechte knopen en de melaische weelderig nacht, die linsteland van loch en hooft.”

„Wat dat niet zijn eigen volk, het dartehe het der Molukken?”

• • •

„Kameraden, revolutionaire arbeiders en arbeidersvrouwen, De Hollandsche onderdrukkers van het miljoenenvolk in Indonesië, die ook onze onderdrukkers zijn, — laten ons zich misrekenen.

„De politiera in ruste en de gouverneur-generaal” in bezigheid” zij zuten worden opgeschrikt uit hun dommen nachtwaan, door de actie van dien Indiëlander, die hen hier —! aanvallen, maar in het hart hunner vesting.

„Want Tan Malaka weet zich uit te drukken in de taal van de overheerschers van Indonesië en hij zal zich wenden met zijn woed tot het arbeidersvolk van Nederland.

Hij was het, die het kiewang-wettende brigadier, die de hooge internationale, het zingen in het Maleisch — dat Italiaansch van het Oosten — door de honderden kinderen, die hij wilde voorbereiden voor hun groote toekomstige taak.

Hij is een leider onder zijn broeders, een strijder om de redding en hulp zelf te oververven, een die niet aanzelen zal om deze redding en hulp te verkrijgen langs den wettigen weg van geweld als het niet anders kan.

O, al die brave en nette burgermensen, die Multatuli lezen en die de slotzede van den Havelaar zoo mooi vonden!

Die enkele jaren geleden zoo veel hulde brachten aan den grooten schrijver! Den grooten Nederlander Eduard Douwes Dekker!

Die een standbeeld voor hem willen oprichten!

Hoe zullen ze gruwen en terugdeinzen voor de vlamrende woorden van deze verbitterden banneling. Hoe zullen ze hun waren Droogstoppeelaar nu toonen!

Laat ze gerust zijn. Tan Malaka wendt zich niet tot hen.

Hij wendt zich namens het onderdrukte volk van Indië, namens de partij, die hij vertegenwoordigt, namens de Persekutuan Komunista di India, namens de Derde Internationale van Moskou, waarvan die partij een deel is, tot het arbeidersvolk van Nederland.

„Want dat volk begint eindelijk de waarheid te gelooven van wat Multatuli uitriep (tientallen jaren geleden):

„De Javaan wordt mishandeld!”

En hij vraagt aan ons, aan de Tweeders van Nederland „een plaats in de vertegenwoordiging”, in het Hollandsche bourgeois-parlement.

Neen, niet enkel om te protesteeren.

Maar om de stem der uitgebuite Indonesische volkeren te laten weerklinken in de Tweede Kamer van Nederland, daar waar de censuur ze moeilijk kan smoren.

Van daar uit zal zijn stem klinken, over de wijde zeeën heen, naar zijn verre vaderland, als een signaal, dat de strijd voor het recht nu door niets meer kan worden gestuit, dat de vrijheid naderl!

Vt.

heersende klasse, maar die in elk geval aan zekere regelen gebonden is, Of men kan ze door middel van de exorbitante rechten externaleren of internaleren, al naar gelang het Nederlanders of inlanders zijn.

Waarom heeft men nu deze Malaka niet voor de justitie gehaald? Als er iets tegen hem is, laat dan de Indische justitie dat nagaan. Hij is volkomen bereid zich voor haar te verantwoorden. Niet dat hij die klassenjustitie erkent, maar hij wil de strijd met die toch aan regelen gebonden justitie wel aangaan. Maar men doet dat niet. Men heeft dat niet bij Sneevliet gedurfd en men schijnt het tegenover hem ook niet te durven, omdat er blijkbaar op het optreden van deze mensen niets is aan te merken."

Wijnkoop behandelt dan beknopt de tegen Malaka ingebrachte beschuldigingen, en weerlegt deze langs dezelfde lijn als Malaka doet in zijn artikelenserie.

Zijn betoog besluit hij met het stellen van een aantal vragen aan de minister. De tweede vraag luidt:

"Is de minister niet van oordeel, dat de zes beschuldigingen door gouverneur-generaal Fock tegen Malaka ingebracht al te zeer het kenmerk dragen van administratief geconstrueerd te zijn om de man te kunnen fnuiken, die voor het eerst als Indonesiër met energie en succes het inlandse onderwijs zijn juiste plaats in de Indonesische maatschappij tracht te geven, en heeft de regering over de schadelijke gevolgen van dit haar optreden wel nagedacht?"¹⁷

De minister van koloniën, de Graaff, wijst op de noodzaak van het instrument van de exorbitante rechten omdat de Indische bevolking gemakkelijk reageert op invloeden van allerlei aard, die zich vaak tegen het gezag keren. In haar maatregelen is de Indische regering echter lankmoedig; optreden wordt slechts bij uiterste noodzaak. In antwoord op Wijnkoops vraag ontkent de minister het "fnuiken" en wijst er op dat Malaka niet de eerste was die inlandse onderwijs heeft ontwikkeld. Verder spreekt het, aldus de minister, vanzelf dat de regering heeft nagedacht over de gevolgen van een optreden tegen Malaka.¹⁸

Wijnkoop spreekt slechts kort in tweede termijn en dient twee moties in: de eerste om de geheime brieven, die in het besluit om Malaka te interneren genoemd worden, te publiceren; de tweede om zo spoedig mogelijk het exorbitante recht van de gouverneur-generaal op te heffen.

De minister wijst beide moties af. Ze worden verworpen met 62 tegen 23 en 61 tegen 23 stemmen. Wijnkoop krijgt steun van de S.D.A.P. en een aantal links-liberalen.¹⁹

De dagbladen bevatten in die tijd uitvoerige verslagen van de parlementsvergaderingen; door hun optreden in het parlement bereikten de communisten een oneindig veel groter publiek dan in hun eigen publikaties. Met het oog daarop had deze interpellatie ook waarde in de verkiezingscampagne, waarin Indië, door toedoen van Malaka, een belangrijke rol zou spelen. Dat deze interpellatie louter uit verkiezingsoverwegingen werd gehouden kan men echter niet zeggen; op het tijdstip van aanvraag, half februari, wist niemand in Holland iets af van de komende kandidatuur-Malaka.

De aandacht voor Malaka en Indië bleef groot. Eind mei werden in "De Tribune" nog een artikel van Sneevliet over de verbanningen en de protestmotie die de S.l.-Semarang op 2 april aannam, naast de artikelen van Malaka zelf, opgenomen.

Op zondagmorgen 21 mei sprak Malaka in Amsterdam voor de "Communistische Onderwijzers Vereeniging" over het onderwijs. De entree was vijftien cent. Aan zijn rede hier besteedde het blad van de vereniging "De Communistische Onderwijzer" uitgebreide aandacht.²⁰ In het hieropvolgende nummer werd de steunoproep van Malaka en Partondo voor de S.l.-school afgedrukt.

Op 4 juni sprak hij op het congres van de communistische jeugdorganisatie "De Zaaier". Hier werd een motie aangenomen waarin "De Zaaier" zijn sympathie

uitspraak met de strijd van zijn kameraden in Indië en besloot deze moeilijke strijd met alle kracht te steunen. Tevens zou deze motie naar Indië worden gestuurd en zouden boeken worden ingezameld voor de bibliotheek der S.l.-scholen.²¹

De kandidatuur van Malaka maakt het ook noodzakelijk in het verkiezings-program aandacht te besteden aan Indië. Dit zou niet de eerste keer zijn. Voor de eerste parlamentsverkiezingen met algemeen kiesrecht in 1918 had de C.P. een tien-punten-program opgesteld. Punt acht luidde: "Indië los van Holland. Volledig en vrij zelfbeschikkingsrecht voor alle overzeese bezittingen en koloniën."²²

In de verkiezingscampagne van 1922, al op gang voor Malaka's komst, werd geen aandacht besteed aan Indië. De nadruk kregen het eenheidsfront van alle arbeiders, de strijd tegen de bezuiniging, tegen de parlementaire sociaal-democraten en het militarisme.²³

Half juni publiceerde de C.P. zijn verkiezingsprogram in de vorm van een pamflet van vier pagina's onder de titel: "Het Eenheidsfront. Een woord tot de Arbeiders, Mannen en Vrouwen van Nederland." Tegen de nationale en internationale aanval van het kapitaal op het proletariaat moest de arbeidersklasse een eenheidsfront stellen, ongeacht politiek of godsdienst. Op grondslag van deze eenheid stelde de C.P. een program van actie op in de vorm van een tiental punten. Punt vier vroeg de opheffing van alle wetten en bepalingen die in Nederland en Indonesië de vrijheid van de strijd van de arbeidersklasse belemmerden, waaronder de exorbitante rechten. Punt tien vermeldde kortweg: "Bevrijding van Indonesië". Hierover vermeldde het pamflet nog het volgende:

"Het is om dit op de voorgrond te stellen dat de communisten Tan Malaka kandidaat hebben gesteld.

Indonesië, de eilandenreeks die tussen Australië en het vasteland van Azië ligt en tussen de Indische en Grote Oceaan wordt ten bloede toe uitgezogen door dezelfde uitbuiters die Holland uitzuigen.

Bovendien hebben de heren door hun petroleumconcessies het gemaakt tot de twistappel tussen de wereldmogendheden Engeland en Amerika, en als de wereldoorlog uitbrandt zal om deze en andere redenen Indonesië en daarmee ook Nederland zeer waarschijnlijk in de oorlogsbrand worden betrokken.

De 50 miljoen Indonesiërs wensden intussen geenszins als de honderden miljoenen van het door Engeland uitgebuite Hindoestan of als China, Siberië en de Mohammedaanse landen, nog langer de passieve voorwerpen te blijven van de uitbuiting der zogenaamde christelijke Europese en Amerikaanse, kapitalistische rovers.

Om deze opbloei van het volk van Indonesië te steunen en om de zekerheid van het Europese en Koloniale proletariaat, boeren en arbeiders, ook hierin tot uiting te brengen, hebben de Communisten de Indische revolutionair Tan Malaka op de lijst gezet, en wij hopen dat hij naast de andere wordt gekozen."²⁴

Tijdens zijn verblijf in Nederland sprak Malaka op een groot aantal plaatsen in het kader van de verkiezingscampagne. Hierbij hield hij telkens dezelfde redevoering. De elementen daarvan komen ook alle aan de orde in

zijn artikelenserie in "De Tribune". Een korte samenvatting van zijn rede kan daarom volstaan. Malaka begon met te wijzen op de bloei van Java in het pre-koloniale tijdperk. Met de komst van de Compagnie kwam een eind aan deze bloei; door een "verdeel-en-heers-politiek" kreeg Nederland vaste voet in de archipel. Met het kapitalisme verergerde de ellende van de Indiërs; hun meest vruchtbare grond werd bezet door suikerfabrieken; de lage lonen en herendiensten deden dagelijks mensen sterven van hongersnood en uitputting. In deze situatie ontstonden verenigingen die, eerst langs geleidelijke weg, poogden tot verbeteringen te komen, maar toen ze beseften dat dit niets uithaalde, tot radicale actie overgingen of wilden overgaan.

Het onderwijs droeg bij tot de ontevredenheid, omdat, volgens Malaka, het de kinderen vervreemde van de ouders. Bovendien was het volstrekt onvoldoende. Veel geld werd besteed aan leger en vloot; het onderwijs kreeg een schijntje. Daarom kwamen de S.I.-scholen, die groot succes hadden.

Vervolgens behandelde Malaka zijn arrestatie, het preventief en exorbitant recht en weerlegde hij de tegen hem ingebrachte beschuldigingen.

Hij eindigde met het voorspellen van de massale revolutie van de Indiërs, in verband met de gisting in het gehele Oosten. Egypte, Brits-Indië, Japan en China zouden zich in de op komst zijnde wereldoorlog losrukken van het kapitalisme. Aldus in grote lijnen Malaka's verkiezingsrede.

Voor een goed begrip van de weerklank van Malaka's kandidatuur in en buiten de communistische partij is hieronder een overzicht opgenomen van Malaka's spreekbeurten. Voor de volledigheid zijn enkele al eerder genoemde spreekbeurten nogmaals opgenomen. Vermeld worden datum, plaats en eventuele medesprekers. Daaronder wordt een overzicht gegeven van de persberichten over die vergadering, verdeeld in vier categorieën: aankondiging (a), advertentie (ad), vermelding (vm) en verslag (v). Met vermelding wordt bedoeld een bericht van enkele regels dat een vergadering heeft plaatsgevonden. Uit deze categorieën worden daarna de meest interessante gegevens vermeld.

1 mei - Amsterdam, Diamantbeurs - D.Wijnkoop, J.Angenent, Spanjer.
v Tribune, 2 en 3 mei, brief min. v. justitie, 15 mei.

1-mei-bijeenkomst. Hierboven reeds genoemd.

21 mei - Amsterdam, De Harmonie, Rozengracht.

a Tribune, 17, 18 en 19 mei.

ad Tribune, 13, 16 en 20 mei.

v De Communistische Onderwijzer, juni.

Rede voor de "Communistische Onderwijzers Vereeniging". Hierboven reeds genoemd.

28 mei - Assen, Bellevue - D.Wijnkoop.

a Tribune, 26 mei.

vm Tribune, 31 mei.

v Provinciale Drentsche en Asser Courant, 29 mei, Tribune, 1 juni.

Dit was de eerste communistische vergadering ooit in Assen gehouden. Deze vond plaats in de openlucht op zondagmiddag. Alle Groningse communisten werden opgeroepen op de fiets naar Assen te gaan (Tribune, 28 mei). De Tribune (1 juni) vond de meeting uitstekend geslaagd. Er waren meer

vm Tribune, 16 en 17 juni.

v Tribune, 15 juni, brief min. v. justitie aan min. v. koloniën,
22 juni 1922 in vb.27-6-1922 lt.F 7/30.

Op 3 juni werd gemeld dat "ons nieuwe, bruine broeder Tan Malaka" het woord zal voeren.

Na Malaka's rede zei L. de Visser dat door de willekeurige macht van de bourgeoisie in Indië deze het proletariaat daar nog meer kan uitbuiten en verdrücken dan hier. Dat bleek wel bij Malaka. Hij was voor de blanke kapitalisten gevaarlijk geworden, bezorgde hun kippevel en dan moest hij maar onschadelijk gemaakt worden door verbanning.

De Visser hoopte dat de regering Ruys²⁶ en zijn vrienden en hun opvolgers van deze verbanning plezier zullen hebben. Hij hoopte dat deze heren gedurende vier jaar het genot zullen hebben Malaka in de Kamer te zien (brief min. v. justitie).

De Tribune-correspondent meldde dat het publiek zeer sympathiek was en sprekers met daverend applaus beloonde. Malaka beantwoordde enkele vragen over het onderwys op uitstekende wijze (Tribune, 15 juni).

Op 17 juni schreef de correspondent dat de vergadering, gezien de algemene toestand, schitterend geslaagd is. De rede van Malaka noemde hij "gloedvol".

11 juni - Treebeek, zaal A.N.M.B.

a Tribune, 1 juni.

vm Tribune, 16 juni.

v Tribune, 15 juni.

Malaka sprak "een vurig betoog uit van ruim 2 uur. Ook daar was het publiek ons zeer goed gezind" (Tribune, 15 juni).

11 juni - Heerlen, Ons Huis - L. de Visser.

a Tribune, 1 juni.

vm De Nieuwe Koerier, 14 juni, Tribune, 16 juni.

v Tribune, 15 juni.

Hier waren slechts een vijftig personen aanwezig, volgens de Nieuwe Koerier.

"Malaka hield een schitterend betoog en wist haast niet van ophouden met spreken" (Tribune, 15-6).

De Limburgse Tribune-correspondent was zeer enthousiast over Malaka. Hij schreef op 15 juni:

"Als de Ned. arbeiders niet zorgen, dat Tan Malaka in de Kamer komt, dan zijn ze geen knip voor hun neus waard. We hopen vurig, dat alles gedaan zal worden, dat deze bruine kameraad de heren machthebbers van Nederland DE WAARHEID in hun gezichten zal slingeren."

Als dezelfde correspondent op 28 juni de Limburgse leden oproept met een "Makkers, ten laatsten male", poogt hij hen te inspireren met het volgende proza:

"Als wij onze bruine broeder

TAN MALAKA

in het regeringskasteel op het Haagse Binnenhof willen zien verschijnen en willen de miljoenen bruine slaven in Indië laten zien, dat wij zelfs hun

VERJAAGDE BROEDER

op de rechte plaats, waar Ruys, noch de binnen korte tijd benoemde minister Troelstra, hem niet wensen te zien, maar waar de proletariërs van Nederland hem heen moeten brengen, dan moeten wij, man voor man, vrouw voor vrouw, deze laatste dagen onze

HANDEN EN MONDEN

gebruiken. Dan mag er geen manifest, geen plakbiljet, geen brochure blijven liggen."

12 juni - Arnhem, Musis Sacrum - D.Wijnkoop.

a Tribune, 19, 24, 26, 30 mei en 8 juni.

v Arnhemsche Courant, 13 juni, Tribune, 20 juni.

Op 8 juni meldde De Tribune dat extra-manifesten zijn gedrukt die "de houding van het Indische Gouvernement tegenover onze Indische pg. Malaka e.a. in een juist daglicht stellen". Deze moesten huis aan huis verspreid worden.

De vergadering trok grote belangstelling.

"De tuinzal van Musis Sacrum was geheel bezet en velen moesten aanvankelijk met een staanplaatsje genoegen nemen. Het buffet was versierd met communistische reclamebiljetten en het rode, met goudpapier beplakte vaandel van de afdeling Arnhem, waarboven, merkwaardig toeval, een groot portret van de Koningin hing.

Het volksconcert in de grote zaal hield de aanwezigen enige tijd aangenaam bezig, terwijl enige bestuursleden hun verkiezingsbrochures à 1 cent aan de man brachten.

Toen twintig minuten na het vastgestelde aanvangsuur het bestuur en de sprekers nog steeds op een rijtje achter de toonbank zaten te praten, verkondigde een luid voetengetrappel in de zaal, dat de vergadering ongeduldig werd.

De voorzitter der afdeling Arnhem zette dus maar zijn openingsrede in, waarin hij er zeer terecht op wees, dat het merendeel der aanwezigen niet uit enthousiasme voor de communistische beginselen, maar louter uit nieuwsgierigheid gekomen was.

Hierna werd de Javaan Tan Malaka op een tafel gehesen om zijn 'blanke broeders' toe te spreken."

Voor Wijnkoop bleef er nauwelijks tijd over; hij hekelde, in aansluiting op Malaka's rede, de Indische politiek van de regering.

"De Indische kwestie acht spr. oneindig veel belangrijker dan al wat er in het kleine Nederland geschiedt en daarom heeft de communistische partij aan Malaka een plaats op de kandidatenlijst voor de Tweede Kamer ingeruimd" (Arnhemsche Courant).

De Tribune van 20 juni wilde nog even wijzen "op een schunnige poging van enige politierekels om onze vergadering te saboteren". Zij stuurden bezoekers, als zij naar de zaal van de communistische bijeenkomst vroegen, naar de zaal waar het volksconcert gehouden werd.

13 juni - Dordrecht, De Vriendschap, Groenmarkt - D.Wijnkoop.

a Tribune, 26 mei en 8 juni.

vm Tribune, 17 juni.

v Dordrechtsche Courant, 14 juni.

Voor deze vergadering moesten 7000 manifesten verspreid worden (Tribune, 8-6).

Volgens De Tribune van 17 juni was de zaal flink bezet. De verslaggever schreef:

"We vertolken zeker de mening van vele der aanwezigen als we zeggen dat we hopen Malaka hier weer te willen horen, als de tijd nog niet daar is, dat hij weer terug kan naar Indonesië."

Volgens de Dordrechtsche Courant waren de zitplaatsen in de zaal vrijwel bezet. Na de opening ging Malaka, een jonge man en klein van persoon op de bestuurstafel staan en hield in goed Nederlands een rede van anderhalf uur. Zowel hij als Wijnkoop kreeg een matig applaus.

15 juni - Zaandam, Ons Huis.

a Tribune, 13, 15 mei en 13 juni.

In de aankondiging van 13 juni stond:

"Laat geen p.g. deze uiterst belangrijke vergadering verzuimen. Wekt uw kameraden op er heen te gaan. Wie zeker wil zijn een plaats te krijgen,

voorzie zich tijdig van een kaart."

16 juni - Enschede, Ons Huis - W. van Ravesteyn.

a Tribune, 6, 7 en 13 juni.

vm Tribune, 20 juni.

v Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant, 17 juni, Dagblad Tubantia, 17 juni.

De Tribune van 6 juni riep op tot het voeren van de meest energieke propaganda voor de vergadering.

"Wij zullen de eerstkomende weken de textielbaronnen en -slaven laten zien dat er nog communisten zijn. Daarom, makers, alle hens aan dek."

Het aantal bezoekers was ongeveer 125, wat tegenviel (Tribune, 20 juni).

De Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant vermeldde dat de voorzitter, J. Brommert,

"betreurde dat de opkomst niet groter was, waar een kameraad uit Nederl.-Indië het woord zal voeren. De partijgenoten in Enschede vergeten, zegt hij, dat de strijd in Indië tegen het kapitalisme ook hun belang is; de Enschedese proletariërs hadden meer belangstelling moeten tonen."

Volgens deze krant werden beide redevoeringen warm toegejuicht.

17 juni - Weesp, onbekend - D. Wijnkoop.

a Tribune, 14 juni.

18 juni - Amsterdam, Nassaubioscoop, Lijnbaansgracht - D. Wijnkoop.

a Tribune, 15, 16 en 17 juni.

vm Tribune, 19 juni.

Dezelfde dag was ook een belangrijke communistische vergadering in Den Haag. Degenen die hier niet naar toe gingen, werden opgewekt te komen, om te verhinderen dat de vergadering gesaboteerd zou worden (Tribune, 16 juni).

Een paar honderd arbeiders waren aanwezig; de sprekers werden herhaaldelijk door applaus onderbroken.

19 juni - Hengelo, Beltman, Anninksweg - D. Wijnkoop.

a Tribune, 30 mei, 13 en 15 juni.

v Tribune, 1 juli.

"Ondanks de tegenwerking van de zaalhouders is deze vergadering goed geslaagd, de zaal bij Beltman was flink bezet, jammer dat zij niet groter was. Malaka sprak over de schandelijke toestanden in Indië en over zijn verbanning. Een zekere Postma een gewezen koloniaal, schreeuwde af en toe dat er geen slavernij in Indië plaats had, doch toen Malaka aan het eind van zijn rede was, liep deze held weg, in plaats van fatsoenlijk in debat te gaan." (Tribune, 1 juli).

20 juni - Almelo, onbekend - J.W. Kruyt.

a Tribune, 15 juni.

vm Dagblad van het Oosten, 21 juni.

21 juni - Den Helder, Casino - J. de Kadt.

a Tribune, 10 en 12 juni, Heldersche Courant, 20 juni

ad Heldersche Courant, 20 juni.

vm Tribune, 27 en 29 juni.

v Heldersche Courant, 24 juni.

Casino, de grootste zaal van Den Helder, was niet stampvol; wel was een groot publiek opgekomen. Een drempel voor bezoek was zeker de toegangsprijs van 25 cent (Heldersche Courant, 20 juni). "Malaka, met applaus begroet, hield een geestdriftig betoog" (Tribune, 27 juni).

22 juni - Leeuwarden, Zaal Schaaf - G.Sterringa.
 a Tribune, 15 en 17 juni.
 vm Tribune, 28 juni.
 v Leeuwarder Courant, 23 juni, Tribune, 27 juni.

Volgens de Leeuwarder Courant waren er 250 belangstellenden. Malaka begon met zijn grote genoegen hierover uit te spreken, hoewel er natuurlijk wel velen aanwezig waren, die alleen nieuwsgierig waren naar wat het "zwartje" te vertellen had. Maar genoegen deed het hem toch!

De Tribune van 27 juni schatte het aantal bezoekers op ruim 200. Dit verslag eindigde aldus:

"Wij verwachten dat de band die onze Oosterse makker als rev. strijder met de arb.klasse verbindt door meerderen hier als inniger gevoeld wordt, dan die waarop bij vorige verkiezingen wel gewezen werd, door andere partijen, n.l. de Friese afkomst van zekere kandidaten."

23 juni - Deventer, Help U Zelfen - J.Brommert.
 a Tribune, 15 juni.
 ad Deventer Dagblad, 20 juni.
 v Deventer Dagblad, 26 juni, Tribune, 27 juni.

COMMUNISTISCHE PARTIJ, Afd. Deventer

Openbare Vergadering

op VRIJDAG 23 JUNI 's avonds 8 uur. in 't gebouw H.U.Z.

Spr. **TAN MALAKA.**

De verbanne onderwijzer uit Indië.

Onderwerp: *De strijd van het Indische proletariaat*

Entrée 10 cent. Werkloozen vrij.

BERAT VRIJ. (1922)

De advertentie in het
 "Deventer Dagblad".

Er waren ruim 200 belangstellenden "die in diepe stilte zaten te luisteren naar Tan Malaka, onze bruine partijgenoot" (Tribune, 27 juni).

De na Malaka sprekende Brommert besloot volgens het Deventer Dagblad zijn rede aldus:

"De arbeiders hebben te zorgen, dat de kreet van het Javaanse volk wordt verstaan en dat Tan Malaka de rechten van het volk in het parlement kan verdedigen. De revolutie zal zich van het Oosten over het Westen uitbreiden en het Nederlandse proletariaat moet meestrijden voor het belang van de ganse gemeenschap."

24 juni - Emmen, Hotel Wielens - G.Vanter.
 a Tribune, 15, 22 en 23 juni.
 vm Tribune, 28 juni en 4 juli.
 v Emmer Courant, 28 juni.

De Tribune (4 juli) noemde de vergadering flink bezocht; de Emmer Courant noemde hem matig bezocht.

Dit laatste blad noemde de rede van Malaka temperamentvol. Volgens Vanter was Malaka de man die de verbinding tot stand heeft gebracht tussen Oost en West, wat het kapitalisme met zijn moderne techniek nog niet is gelukt. Zijn verbanning was een compliment voor de revolutionaire beweging; het bewees dat het communisme mensen heeft die zich werkelijk in dienst stellen van de beweging. Tenslotte:

"Breedvoerig schilderde spr. daarna hoe de grote pers, de burgerlijke pers, die een Tan Malaka heeft durven doodzwijgen, er op uit is de geest van de mensen te vergiffigen, en niet terugdeinst voor leugen en laster."

25 juni - Amsterdam, Concertgebouw.
 a Tribune, 20, 22 en 24 juni.
 v Nieuwe Rotterdamsche Courant, 26 juni, Algemeen Handelsblad, 26 juni, Tribune, 27 juni.

Dit was een vergadering met verschillende buitenlandse sprekers; bedoeld als "revolutionair protest tegen het burgerlijk gedoe der Haagse Conferentie, en tot demonstrering der noodzakelijkheid van het arbeiderseenhedsfront" (Algemeen Handelsblad). De conferentie in Den Haag besprak mogelijkheden om tot ontwapening en duurzame vrede te komen.

Er spraken, uit Frankrijk: Cachin, uit Engeland: Macmanus, uit Duitsland: Pieck en uit Indië: Tan Malaka. Van Ravesteyn hield de openings- en Wijnkoop de slotrede. Volgens De Tribune sprak Malaka als volgt:

"Tan Malaka, wien een geestdriftige ovatie wordt gebracht, wil beginnen met het voorlezen van een klein briefje, dat hij ontvangen heeft en dat hem diep heeft getroffen. Het luidt: 'Tan Malaka, de groeten van enige Javanen van de Stoomvaart-Maatschappij 'Nederland''. Dit briefje getuigt, dat het proletariaat van Java nog leeft en meeleeft, hoewel de Indische bourgeoisie en haar pers spr.'s optreden in Holland doodzwaigt. Spr. acht deze internationale vergadering van belang ook voor Indonesië. Hij weet, dat deze meeting onze bruine kameraden zal sterken in hun strijd. In Indië hebben wij niet alleen te strijden met het kleine Hollandse kapitalisme, dat maar een aanhangsel is van het Engelse, maar ook tegen het wereldkapitaal, dat in Indië zijn rooftochten houdt naar rubber, petroleum, tabak, suiker.

Spr.'s land,

DE GORDEL VAN SMARAGD,

die zich daar slingert om de evenaar, is onder de vuist van zijn overweldigend ellendig en arm geworden.

Men kent er de geschiedenis van en de politiek door de Hollanders daar gevoerd. Er is in dat heerlijk land voor de koloniale rovers ontzaglijk veel vernietigd, een gehele inlandse beschaving, alle inlandse industrieën, de eigen handel, waarvoor het land zich een eigen inlandse vloot en een eigen scheepvaartkunde had geschapen. En de verwoesters van al dat eigene hebben hun roofgebied overstroemd, behalve met smerige ziekten en gemene ondeugden, met de lorrige prullen en al de triestige lelijkheid der Europese massa-industrieën. Het kapitalisme heeft in Indonesië het gehele oorspronkelijke leven verwoest. In het rijkste land der aarde heerst nu een ellende en een verarming, waarvan men hier geen denkbeeld heeft. Maar - ook hier heeft het kapitalisme zijn eigen doodgraver voortgebracht. Het mishandelde volk van Indië heeft zijn wapenen van inzicht en organisatie gekregen, om strijd te voeren tegen de overweldigend. En spr. kan verzekeren, dat het Indische volk die wapenen goed zal hanteren. Geen maatregelen daartegen, ook die van verbanning niet, zullen baten. - Evenmin als in het oude Frankrijk van de beruchte lettres de cachet de Bastille bestand was tegen de opstand van het proletariaat, zal ook in Indië geen bolwerk sterk genoeg zijn om de in beweging komende massa's te keren.

OOK IN INDIE ZAL KOMEN DE DICTATUUR VAN HET PROLETARIAAT (applaus). De twee voornaamste kenmerken van de Indische proletarische beweging zijn kracht en jeugdige frisheid. Spr. staat hier op deze internationale betoging als de vertegenwoordiger der revolutionaire volken van het Oosten. Men onderschatte het revolutionaire Oosten niet. Laat men zich spiegelen aan Japan, dat zich in enige tientallen jaren heeft losgemaakt van het oude leven, en aan Brits-Indië, dat in deze dagen wordt beroerd door een ontzaglijke beweging. Daar worden de strijders, en bij voorkeur natuurlijk de vooraanstaande strijders, bij duizenden in de gevangenis geworpen. En niettemin groeit de beweging. Wij Indiërs verlangen hartstochtelijk de val der uitbuiters en wij vragen ons af wat het gevolg zal zijn als 300 miljoen mensen zich losrukken van het Engelse imperium. Eerstens zal de strijd van het overige Oosten daardoor zeer worden verlicht. En ten tweede zal Sowjet-Rusland een machtige bondgenoot krijgen, de miljoenen strijders daar zullen zich aansluiten bij de strijd tegen de overige kapitalistische wereld, die daartegen dan geen stand zal kunnen houden.

OVERAL IN DE KOLONIALE LANDEN GIST EN KOOKT HET,

het machtige Britse imperium wankelt. Het is nog slechts de vraag, waar de uitbarsting het eerst zal komen, in het Oosten of in het Westen. Spr. ziet een wedstrijd tussen Oost en West, wie het eerst het kapitalisme zal doen vallen. Zo staat het in de wereld. De strijd zal de eenheid tot stand brengen tussen de arbeiders van het Oosten en van het Westen en die eenheid zal ons brengen een wereld, waar geen uitbuiting meer zal zijn van mens door mens, noch van ras door ras.

Laat ons de strijdkreet: Leve Sowjet-Rusland beantwoorden met de kreet: Leve het revolutionaire Oosten (langdurig applaus)."

26 juni - Wageningen, Junushof - J.Brommert.

a Tribune, 15 en 23 juni.

v Tribune, 6 juli.

In de aankondiging op 23 juni:

"Hier, waar aan de Hogeschool jongelieden worden voorbereid om beter het Indonesische proletariaat te kunnen helpen uitbuiten, moet de *protesterende stem van dat arbeidende volk van Indonesië* algemeen gehoord worden! Helpt mee!"

Onder de titel "Een stem uit de miljoenen die ontwaken" verscheen het verslag.

"Een mooie vergadering! De paar honderd toehoorders konden uit Malaka's optreden leren, dat er nog iets anders bestaat dan het grote land van Wageningen en de machtige klerkjes uit Den Haag. Dat was nu eens geen gesprek over, maar een stem van de Javaan, van het Oosten zelf. En tot uw verbazing hoordet ge - ook gij studenten in 'Indische cultures', aanstaande werktuigen der Hollandse uitbuiting, en wel tot uw vreugde, gij Indisch geboren die wij speciaal uitnodigden, dat inplaats van de matheid van de West-Europeeër, die politiek en economisch immers in de penari zit, een zelfbewuste, frisse geest uit deze stem van het Oosten sprak. Deze stem der miljoenen die ontwaken, en met een verbaasd-spot-tende glimlach het dwergje bekijken, dat hen denkt te kunnen blijven onderdrukken door de winst van zijn schurkerijen 'wettig gezag' te noemen en door z'n bespottelijke gewichtigdoenerij van 'zelf eigenhandig geschreven brieven', waarop ze de revolutionairen verbannen en zo denken de ontwaking dier miljoenen te beletten."

27 juni - Groningen, Ons Huis - R.Stel-Vos.

a Tribune, 22 juni.

ad Tribune, 24, 25 en 26 juni.

vm Tribune, 3 juli.

v Nieuwsblad van het Noorden, 28 juni, Tribune, 30 juni.

Deze vergadering was eerst voor zondagmiddag 25 juni voorzien, blijkens de Tribune van 22 juni. Dezelfde dag stond in het blad de volgende oproep aan de communisten van Appingedam:

"Naar p.g. Tan Malaka.

Fietsers opgelet! Zondagmorgen om 9½ uur verzamelen bij 't Raadhuis. De afvaart is vastgesteld om precies 10 uur. Er worden aanplakbiljetten meegenomen; die we onderweg overal zullen aanplakken; zo er nog verkiezingsbiljetten zijn; nemen we die ook mee. Zo gaan we dus a.s. zondag plakken, verspreiden en horen wat onze bruine Broeder te vertellen heeft over het gezegend Hollands-Indonesië's kapitalisme."

Volgens de advertentie zou Malaka spreken over "Mijn verbanning en de revolutionaire strijd in Indië". Medewerking zou de revolutionaire Zang-vereiniging "De Strijdzang" verlenen. De entree was 15 cent.

Volgens het verslag in De Tribune was de zaal stampvol met arbeiders, waaronder tamelijk veel vrouwen.

"Onze Indische kameraad Malaka, met applaus begroet, hield een rede, die één kreet om recht was. --- In ademloze spanning luisterden de aanwezigen, herhaaldelijk onderbraken zij Malaka door applaus, letten

niet op de tijd, hoewel deze vergadering veel langer duurde dan gewoonlijk.

Als Tan Malaka ten slotte met grote geestdrift wijst op het revolutionaire Verre Oosten, waar honderden miljoenen zich losrukken van het kapitalisme en hun overheersers van zich aftrappen, en de arbeiders van West en Oost oproept voor de strijd voor het Communisme, breekt als een onweer, een langdurig, donderend applaus los."

Volgens het Nieuwsblad van het Noorden werd Malaka met applaus begroet in een volle zaal; na zijn rede kreeg hij een daverend applaus.

28 juni - Amsterdam, Barentszbar, Barentszstraat - G.Vanter.

a Tribune, 27 en 28 juni.

29 juni - Amsterdam-Noord, Café Dok- en Havenzicht - Roodveldt.

a Tribune, 28 en 29 juni.

v Tribune, 30 juni.

Volgens het verslag was de zaal veel te klein, een deel van het publiek moest met een plaatsje in de tuin tevreden zijn. Onder de aanwezigen waren ook enige Indonesiërs en Curaçaöënaars die geestdriftig applaudiseerden op het gesprokene van Malaka. Voor onze beginselen, besloot het verslag, was het een zeer goede vergadering.

30 juni - Utrecht, Luxor - H. van der Glas.

a Tribune, 3, 6 en 10 juni.

v Utrechtsch Nieuwsblad, 1 juli, Tribune, 4 juli.

Hier sprak Van der Glas eerst, in afwijking van de gewoonte dat Malaka eerst sprak, waarop de tweede spreker dan aansloot.

Uit het Tribune-verslag blijkt dat de belangstelling niet zo groot was: "Jammer dat er nog p.g. waren, die het blijkbaar niet nodig oordeelden, om te luisteren naar die mooie rede van onze p.g. Malaka".

2 juli - Amsterdam, Van Swindenbioscoop, Van Swindenstraat - D.Wijnkoop.

a Tribune, 29, 30 juni en 1 juli.

v Tribune, 3 juli.

Blijkens het verslag was de vergadering schitterend geslaagd voor een stampvolle zaal. De collecte bracht f 18,50 op.

3 juli - Rotterdam, Verkooplokaal - D.Wijnkoop.

a Tribune, 1 juli.

v Tribune, 8 juli.

Het verslag:

"Zo vol hebben we de grote zaal van het Verkooplokaal nog niet gezien. Zo'n zaal vol kreeg de S.D.A.P. met al zijn muziek nog nimmer bij elkaar. Dat was geen vergadering meer; het werd een demonstratie, een heerlijke voldoening zal het jullie geven, dat Malaka me de volgende dag kon zeggen, dat NERGENS DE OPKOMST ZO OVERWELDIGEND WAS ALS HIER."

4 juli - Den Haag, Volksgebouw - L. de Visser.

a Tribune, 28 juni.

v Het Vaderland, 5 juli, Tribune, 8 juli.

Volgens Het Vaderland waren er 6 à 700; volgens De Tribune 14 à 1500 bezoekers, die, in een prachtig geslaagde vergadering, met gespannen aandacht luisterden naar de redevoeringen van Malaka en De Visser.

Op 5 juli vonden de verkiezingen plaats.

In de loop van de communistische campagne werd Tan Malaka steeds belangrijker. Hij trok de meeste aandacht en kreeg de meeste bijval. In vergade-

ringen waar hij en Wijnkoop, de partijleider, spraken, maakte deze laatste zijn rede ondergeschikt aan en aanvullend op die van Malaka. In de kleine groep communisten wist men wel wat Wijnkoop, Van Ravesteyn c.s. zouden gaan zeggen; Malaka echter bracht iets nieuws naar voren. Bovendien had hij het aureool van martelaar van het Nederlandse gezag, hetgeen de indruk die hij maakte nog vergrootte. Dit besepte ook het Partijbestuur. Malaka werd als paradepaard in de verkiezingen gebruikt, hij sprak op de belangrijkste vergaderingen, en dat terwijl het er voor zijn aankomst op leek dat de C.P. van plan was in zijn campagne niet of nauwelijks aandacht aan Indië te besteden. Voor de C.P. was het echter betreurenswaardig dat in de landelijke pers zo weinig van Malaka's kandidatuur en optreden doordrong en zodoende ook de massa van de bevolking niet werd bereikt. Via verslagen in provinciale dagbladen had men wel wat meer succes. Ook slaagde men er in vele mensen te bereiken met een speciaal verkiezingspamflet over Malaka en Indië. Dit bewijst wel hoe groot de rol was die Malaka in de campagne speelde. Dit pamflet werd vóór de vergaderingen waar hij sprak verspreid. Op 28 juni gebeurde dit in Amsterdam, waar tweehonderd verspreiders werden opgeroepen onder de leuze: "Op voor Uw Indische kameraden! Malaka naar de Kamer!"²⁷ Dit Malaka-manifest is afgedrukt op de pagina's 202 en 203.²⁸

Uit de teksten op de verkiezingsborden bleek ook de grote rol van Malaka. Op de verkiezingsborden stond "Kiest Wijnkoop, no. 1 van lijst 15" of "Kiest Tan Malaka, no. 3 van lijst 15, de verbannen Indiër" of een dergelijke tekst. Het opschrift "de verbannen Indiër" was tegen creatieve politieke tegenstanders niet opgewassen en werd "het verbannen ondiër".²⁹

In het pamflet wordt er naar verwezen dat de burgerlijke partijen en de S.D.A.P. praten over zelfbestuur van Indonesië. Waarschijnlijk wordt hiermee bedoeld op de activiteiten van het comité "Autonomie voor Indië". Dit comité betoogde de noodzaak van een herziening van het bestuur van Indië, via een verandering van de Grondwet. Hierdoor zou Indië in staat moeten worden gesteld zijn bestuur zelf te regelen, voorzover dat niet nodig was bij Nederlandse wet. Dit was dan autonomie voor Indië, maar geen "los-van-Nederland"-beweging, aldus het comité. Uit de Kamerkandidaten beval het comité een drietal aan van links-liberale en sociaal-democratische signatuur, die zich met de doeleinden van het comité konden verenigen en Indië uit eigen aanschouwing kenden. Dit comité van "Ethici" was een initiatief van een aantal Leidse hoogleraren, waarvan de bekendste Snouck Hurgronje, Van Vollenhoven, Hazeu, Colenbrander en Carpentier Altling waren.³⁰

Op 16 juni publiceerde "De Tribune" een open brief van het Partijbestuur van de C.P. aan het comité. Na te hebben vermeld, dat het comité adviseert bij voorkeur op kandidaten te stemmen die persoonlijk in Indië zijn geweest, sprak het P.B. er zijn bevreemding over uit, dat het comité de enige inlander die op de lijsten voorkwam, vergeet te noemen. Het P.B. wilde de oorzaak

Communistische Partij in Nederland

Afdeling van de Communistische Internationale te Moskou

Aan de Arbeiders, Mannen en Vrouwen!

Aan allen, die de noodzakelijkheid inzien der Wereldrevolutie, ten einde het Monster, het Kapitaal, te ontronen, dat de Wereld in een chaos van bloed, tranen en ellende heeft gedompeld en dat gereed staat om in zijn doodstrijd nog eenmaal de Aarde rood te verven met bloed!

Kameraden!

De Communistische Partij, de eenige internationale macht tegen het Monster, dat dreigt de wereld te verslinden, tegen den oorlog, tegen de verdere uitbreiding der kapitalistische ellende, heeft haar kandidaten gesteld voor de Tweede Kamerverkiezing op 5 Juli.

Met het doel, om, zooals in de afgelopen vier jaar, ook daar, in dat sterkste boiwerk der bezittende klasse, de stem van het

INTERNATIONALE PROLETARIAAT, VAN HET COMMUNISME, VAN DE REVOLUTIE,

te doen weerklinken.

De kandidaten, gij kent ze. Ze hebben hun sporen in den strijd verdiend.

Maar er is één nieuwe candidaat bij.

En over die candidatuur willen wij thans een apart woord met U spreken.

Het is de candidatuur van onzen Indonesischen partijgenoot:

TAN MALAKA.

Wat is de betekenis van het feit, dat de C. P. in Nederland deze candidatuur heeft gesteld en haar een plaats vooraan heeft gegeven, zoodat, als gij wilt, Malaka gekozen wordt?

Het is, dat onze Partij door de daad de Nederlandsche arbeiders, mannen en vrouwen, in de gelegenheid wil stellen, zich solidair te verklaren met de

INDISCHE ARBEIDERS EN KLEINE LANDBEWERKERS.

rief is, dat onze Partij weet en beseft, dat de strijd daarginds in het verre en

en groote Indonesië, die wingewesten onzer bezittende klasse, dezelfde strijd is als die van de Hollandsche Arbeiders hier.

Kameraden!

De C. P. is de eenige Partij, die een Indonesiër op haar lijst heeft geplaatst, en zóó, dat hij gekozen kan worden.

De C. P. is de eenige Partij, die in de practijk brengt, wat van burgerlijke en sociaal-democratische zijde als recht vaardig is erkend, dat namelijk de 50 miljoen inwoners van het Indonesische Rijk ook rechtstreeks hun stem moeten kunnen laten hooren in het Nederlandsche Parlement hunner overheerschers.

De burgerlijke partijen en de S.D.A.P. praten over zelfbestuur van Indonesië, dat noodzakelijk wordt.

Zij beweren, dat de belangen der Indische volken in de Tweede Kamer aan de orde moeten komen.

Bij de Grondwetwijziging zijn daar allerlei mooie praatjes over verkocht.

Maar geen dier partijen biedt aan de Indische massa's zelfs maar gelegenheid zich werkelijk te doen hooren.

Ja, de meest felle en brutale onderdrukkers en vijanden zoowel van de Nederlandsche arbeiders als van de Indische massa's, zelf verlegen met de tegenspraak tusschen hun woorden en hun daden, liegen er op los, dat geen enkele Partij een Indische candidatuur heeft!

Gij, kameraden, hebt het in uw macht om deze brutale kapitalisten, de echte nakomelingen van de uitbuiters, die Multatuli gegeeseld heeft in zijn Max Havelaar, te laten zien, dat de Nederlandsche revolutionaire arbeiders en arbeidersvrouwen door de daad willen bewijzen, dat het hun ernst is met de leuze:

Indië los van Holland,

Indië's bevrijding en zelfbestuur.

De candidatuur van Tan Malaka ontleent mede en vooral haar betekenis aan het feit, dat hij door de Indische heer-

schers, door de brutale regeering van den kapitalistenknecht Fock

GESTRAFT IS MET VERBANNING.

Waarom is Malaka geïnterneerd?

Omdat hij in zijn schoone vaderland opgetreden is

ALS STRIJDER EN ORGANISATOR.

Malaka heeft gestreden voor de eenheid der Indische revolutionairen en de groote opstrevende massa, georganiseerd in de Sarikat Islam.

Hij heeft gestreden voor het Onderwijs der Indische massa, voor het onderwijs, dat op de schromelijkste wijze verwaarloosd wordt. Hij heeft gestreden voor de verheffing van zijn volk uit de diepten van stofelijke en geestelijke ellende, waarin het Hollandsche en vreemde kapitalisme het hoe langer hoe meer heeft neergeploft.

Het suikerkapitaal, welks knecht Fock is, het petroleumkapitaal, waar de Nederlandsche Regeering aan verknocht is, het tabaks- en rubberkapitaal, zij willen geen ontwikkelde Indische massa's.

De brutale kapitalisten, die namens dit zoodje thans optreden, een Van Gijn, een Mr. Gerritsen, zij erkennen het openlijk: de Javaan is arm door zijn onwetendheid en zijn luiheid. Maar er is geen geld om hem op te heffen. En bovendien: hij blijft liever arm, lui, en onwetend.

Een strijder als Malaka, hun doods-vijand, hebben zij, met Sneevliet, met Baars, met Bergsma, met zooveel anderen, eerst trachten te berooven van de mogelijkheid om tot de Inlandsche massa's te spreken.

Thans trachten zij zijn stem ook uit het Nederlandsche Parlement te weren.

Kameraden! Als gij revolutionairen, als gij strijders wilt zijn, begrijpt dan uw plicht en zorgt, dat de Communistische lijst zegevierend te voorschijn komt

EN MALAKA WORDT GEKOZEN!

Kameraden!

De strijd, dien de Indische revolutionairen, in Indië voeren voor de ontvoeding en de bevrijding van de Indische volkeren, die strijd is

OOK UW STRIJD.

Geen bevrijding, geen verovering van de macht door de West-Europesche, door de Nederlandsche arbeiders is mo-

genlijk, zonder den strijd en de bevrijding der

INDONESISCHE MILLIOENEN.

Kameraden!

De macht der kapitalisten hier te lande en over U berust voor een groot deel op hun macht over die millioenen van andere huidskleur, van andere taal, van andere beschaving, van andere godsdiensten.

Hun kapitalen, hun villa's sinds eeuwen zijn ze opgebouwd uit

HET BLOED EN ZWEET DER JAVANEN.

Op de Molukken hebben hun voorouders, de voorouders van uw uitbuiters, de bevolking in vroeger eeuwen uitgeroeid voor hun vuile winst.

In den Atjeh-oorlog is nog in de laatste 40 jaar het bloed van tienduizenden gevloeid, zijn de ergste gruwelen gepleegd door de bestaliteit der Hollandsche overweldigers, om Sumatra veilig te maken voor de rubber-, de tabak-, de petroleum-kapitalisten.

Het bloed der Hollandsche proletariërsjongens, die daar voor de Cremer's, voor de Van Heutszen, voor de 's Jacob's de Colijn's en hoe ze verder mogen heeten, is vergoten, dat bloed heeft rijkelijk zijn rente opgebracht

IN GOUD.

Javaansche tani (kleine boer) en proletariër, Chineesche koolie en Sumatrasche grondbewerker, zij zijn allen lotgenooten en lijdensgeooten van den havenarbeider in Rotterdam of Amsterdam, den mijnwerker in Limburg, den fabrieks-slaaf in Twente.

Kameraden!

Over duizenden mijlen van Oceaan en land reiken de proletariërs, de kleine boeren, de armen, de onterfden, de slachtoffers van het kapitaal, de uitgebuiten, de slaven, die het kapitaal in zijn laatste levensdagen ter slachtbank voert, elkaar de handen!

Eén broederband spant de Derde Internationale van het Uiterste Oosten tot het Uiterste Westen, van de heete keerkingslanden tot onze lauwe Weststranden!

Toont door uw daad, door uw stem, dat gij die roepstem hebt verstaan!

Brengt in duizenden uw stem op de

COMMUNISTISCHE LIJST

van deze haast niet goed te praten vergissing niet nagaan, maakte het comité op deze nalatigheid attent en nam aan dat de fout openlijk en tijdig hersteld zou worden.

De open brief werd aan de pers gezonden, maar nergens afgedrukt. Het comité reageerde niet. De irritatie die dit opwekte bleek uit een artikel in "De Tribune" van 20 juni, onder de titel "Professor Hazeu en de dood-zwijg-tactiek". In een interview met "De Telegraaf" had deze onder andere gezegd dat hij niet zoveel verwachtte van een Indische vertegenwoordiging in de Tweede Kamer; bij de behandeling van Indische zaken kon dit toch wel van grote invloed zijn. Maar, vervolgde hij: "Waar is de partij, die een zetel beschikbaar zal willen stellen?" Natuurlijk, aldus "De Tribune" weet hij wel dat Malaka op de derde plaats van de kandidatenlijst van de Communistische Partij staat, maar: "Het is echter gevaarlijk hierop de aandacht te vestigen van het Nederlandse en ... van het Indische volk. Dit zou toch misschien het Indische volk de ogen kunnen openen."

De door het comité aanbevolen kandidaten werden niet gekozen. In zijn campagne richtte Malaka zijn activiteit ook op de kleine groep Indische studenten in Nederland, verenigd in de "Indische Vereeniging". Volgens Malaka werd door de vijftig leden van de vereniging eensgezind een motie aangenomen waarin zijn kandidatuur werd gesteund.

"Dit was geen onbelangrijke zaak. Ethische heren als prof. Hazeu, prof. Snouck Hurgronje e.a. trokken een lange neus en tot nu toe begrijpen ze nog niet, hoe hun leerlingen de actie van een communist konden ondersteunen."

Zij wilden wel, aldus Malaka, dat Indië met zijn vijftig miljoen zielen in de Kamer vertegenwoordigd zou worden. Maar een communist mocht er niet in, wel een professor Carpentier Alting, hoewel die het huis van *Kromo* nog nooit was binnengegaan en in het geheel niet zou begrijpen wat de behoeften van *Kromo* waren.³¹

Malaka schreef in juni aan "Hindia Poetra" een ingezonden stuk:

"Geachte Redactie,

Naar aanleiding van het laatste bericht, als zou de Indische Regering voornemens zijn om 'wettelijke bepalingen tegen communistische scholen in het leven te roepen' hetgeen neerkomt op onderdrukking van het volks-initiatief op onderwijsgebied, voelt ondergetekende zich gedrongen tegen deze daad met klem te protesteren en schuift alle verantwoordelijkheid voor de mogelijke gevolgen op de schouders der Indische regering.

14 juni '22

T. MALAKA."

Het blad reageerde hierop met een instemmend commentaar en een tegenwoord op het ingezonden stuk en het commentaar.³²

Op 28 juni bevatte de voorpagina van "De Tribune" een oproep van "Een groep Indonesiërs" onder de titel "Aan het Nederlandse Volk".

Op het ogenblik, zegt deze groep, wordt "bij ons, zonder ons, over ons" beslist. Elke hoop op verandering hierin hebben ze laten varen; zij wensen

niet meer af te wachten; zij willen daadwerkelijke, gezamenlijke actie opdat ze zelf kunnen beslissen. Dan zal het onderwijs grote nadruk krijgen, want dat is het enige wapen om zich staande te houden in de strijd om het bestaan tegen economisch sterkeren. Daarom wordt aanbevolen Malaka te stemmen.

Sneevliet verbleef korte tijd in Nederland, op zijn reis van China naar Rusland, waarvoor hij gezien de politieke onrust de lange omweg per boot moest kiezen.

Hij hield op 16 juni een rede in Amsterdam over de invloed van de Russische Revolutie op het Oosten. Hij behandelde daarin ook Nederlands-Indië. Daar is de eenheid van de volksbeweging hersteld, met tot gevolg ingrijpen van het gezag door middel van verbanningen. Hierna zei hij:

"IBRAHIM DATOE TAN MALAKA

heeft een nieuw middel in Indië in toepassing gebracht, waarmee hij de overheersing in haar hartader trof. De arbeidsschool.

Deze school heeft een grote geestdrift gewekt onder de Javanen.

Het getuigt van een verdomde kruideniersgeest, om iemand die zo'n cultuurwerk weet te wrochten, te vervolgen.

En 60 jaren geleden schreef Multatuli zijn eentonig verhaal van Saidja en Adinda. Het verhaal van verbanning en internering is lang en eentonig. Maar bracht Multatuli's Havelaar nog een siddering teweeg, de Nederlandse pers blijft onbewogen bij de godsgrofelijke misdaad aan Malaka en zijn cultuurwerk, verricht.

Hallo, burgerpers, hallo Telegraaf, waarom geen steun uit het burgerkamp! Burger Multatuli vroeg uw aandacht. Gij hebt niet geholpen. Maar thans. Een geheel volk wordt vermoord, naar lichaam en geest en ge weet niet anders te geven, dan hoge Gouverneur-Generaal's salarissen en veldpolitie.

O, arbeiders van Nederland, o, gij niet-stemmers, als 't u op de ziel brandt dat thans in Leeuwarden nog de jongens zitten van de soldatenraad te Soerabaja, als 't u op de ziel brandt, dat, - om der suiker-wille - een miljoenvolk vertrapt wordt, mensen die nooit gestemd hebben, laat dan thans de

KLEWANG-WETTENDE-KRIJGSZANGEN

in het parlement klinken en brengt

TAN MALAKA

er heen.

Ik doe een beroep op u, dat ge thans niet thuis blijft.

Laat Tan Malaka in het Nederlandse parlement, over de hoofden van alle despoten heen, voor het aangezicht van het Indonesische en Nederlandse volk, zijn aanklacht de regering in het gelaat kunnen werpen. (daverend applaus)"³³

Sneevliet was van plan Malaka mee te nemen naar Moskou. Malaka kon door zijn activiteiten in de verkiezingscampagne echter niet met Sneevliet meereizen naar Moskou. Zijn indrukken over de verkiezingscampagne schreef Sneevliet vanuit Berlijn op 25 juni aan zijn vrouw:

"Een buitengewoon goede zet van de partijleiding is de kandidatuur-Malaka. Hij trekt het hele land af, wordt graag aangehoord, schijnt goed te spreken. Hij is vol werkklust. Bergsma kan werkelijk bij lange niet presteren wat de jonge Maleier doet. ---

Uit zijn artikelen (van Malaka) en uit zijn optreden, zie ik dat slechts één gevaar bestaat; hij schiet te kort in het naar voren dringen van Pieter en doet alles te veel voorkomen als uitsluitend zijn werk.

Dit kan niet goed zijn, ook niet tegenover Simeon en anderen. Men had hem geen voorzitter moeten maken tijdens Simeons verlof. Dat was on-tactisch."³⁴

Een verkiezing zou Sneevliets plannen voor Malaka niet kunnen doorkruisen. Voor het geval de C.P. drie zetels zou behalen, hetgeen niet werd verwacht, zou Malaka zijn parlamentszetel niet kunnen innemen. Hij was jonger dan de voor parlamentsleden gestelde minimum-leeftijdsgrens van dertig jaar. Tijdens de besprekingen, kort na zijn aankomst, over zijn kandidatuur moet dit een punt van overweging zijn geweest. Niettemin werd zijn kandidatuur gesteld³⁵; over zijn leeftijd werd niet gesproken. Ook de leden van de C.P. leefden in de gedachte dat hij verkiesbaar was. Een dag voor de verkiezingen schreef de Leidse correspondent van "De Tribune" nog:

"Maar dit kunnen wij wel zeggen: Wij begonnen met het gevoel dat wij streeden voor de zetel van Van Ravesteyn, maar de laatste werkweek wisten wij dat we aan 't werk waren voor die van Malaka!"

Op 1 juli verscheen in "Het Volk", het S.D.A.P.-dagblad, een artikel onder de kop "De communist Tan Malaka - Een fop-kandidatuur?"

Het Kamerlid Albarda schreef hierin dat tijdens een verkiezingsvergadering in Almelo de communist Van Winsum had opgeroepen, in het belang van het Indische volk, op Tan Malaka te stemmen.

"Maar de heer Van Winsum deed daarbij nog een mededeling die, als zij juist is, bewijst, dat het de communisten met de kandidatuur Tan Malaka in het geheel geen ernst is. Dat zij met die kandidatuur en de Nederlandse kiezers en de Indische volgelingen van Tan Malaka en Tan Malaka zelf voor de mal houden.

De heer Van Winsum vertelde n.l., dat Tan Malaka, 'een jonge man van 26 jaren oud' is.

Als dit waar is, kan de heer Malaka geen lid van de Tweede Kamer zijn. Artikel 84 van de Grondwet bepaalt nog steeds, dat men, om lid der Tweede Kamer te kunnen zijn de ouderdom van 30 jaar moet hebben vervuld.

Zodat, indien Malaka inderdaad 26 jaar oud is en gekozen mocht worden, hij tot het lidmaatschap van de Tweede Kamer niet zal worden toegelaten.

De communisten zullen dan, hier te lande, maar vooral in Indië, het volk trachten wijs te maken dat de Nederlandse regering en de Nederlandse Tweede Kamer *de Javanen uitsluiten* van het lidmaatschap der volksvertegenwoordiging, de stem van het Indische proletariaat smoren. Wij kennen dat.

Maar Wijnkoop en Van Ravesteyn weten zeer goed, dat de kandidatuur van iemand, die bij het bijeenkomen van de nieuwe Kamer de 31-jarige leeftijd nog niet heeft bereikt, tot diens Kamerlidmaatschap niet leiden kan. De kandidatuur van Tan Malaka is dan een *fopkandidatuur* en anders niets! En het is een belediging, het Indische volk aangedaan, als men een zijner zonen gebruikt voor zulk een verkiezingsbedrog!"

Twee dagen later kwam "Het Volk" op het onderwerp terug. Uit eigen onderzoek was gebleken dat Malaka op 14 oktober 1894 was geboren, een gegeven klaarblijkelijk ontleend aan het Bussumse Bevolkingsregister, en, aldus "Het Volk", te jong voor een Kamerlidmaatschap. De communisten waren zich hiervan welbewust.

"Het was allemaal listig bedacht, maar ongelukkig voor de heren is het nog tijdig uitgekomen en staan zij nu in hun bedrog ontmaskerd.

Het is wel heel erg van volksmisleiding. In al hun manifesten maken zij een geweldige drukte van de kandidatuur van deze Indiër. Deze moest absoluut gekozen worden, om het Indische proletariaat in de Kamer te vertegenwoordigen. Daartoe wordt hevig gespeculeerd op de stemmen van niet-communisten in de hoop, dat deze zich zullen laten verlokken om, op Malaka stemmende, daartoe het aantal stemmen van de communistische lijst te verhogen en aldus de kansen, dat althans Wijnkoop en Van Ravesteyn herkozen worden, te vermeerderen. En welbewust kandideren zij daartoe iemand, van wie zij weten dat hij niet verkiesbaar is. Zulke volksbedriegers!

Dat doet zich voor als de principiële verkiezingsstrijders bij uitstek en hengelt met zulk bedrog naar stemmetjes.

Dat doet zich voor als de enige helpers van het Indische proletariaat en bedriegt ook die bruine broeders, drijft met hen dit weerzinwekkende spel. En nu staan zij daar te kijk in hun armzalige kunstenmakerij."

Diezelfde dag reageerde "De Tribune" op het eerste artikel van "Het Volk". Een bijzonder sterk verweer kon het niet zijn.

"De leeftijd van Tan Malaka.

De leiders der S.D.A.P., die zich zelf niet hebben kunnen opwerken tot de politieke eerlijkheid om het mishandelde Indonesische volk gelegenheid te geven zich in het parlement van zijn overweldiger te laten horen, zijn blijikbaar over de kandidatuur-Malaka zo ontdaan, dat zij trachten die kandidatuur met alle middelen tegen te werken. In 'Het Volk' o.a. vertellen zij dat Tan Malaka toch niet verkiesbaar zou zijn, terwijl hij nog slechts 26 jaar oud is, terwijl de vereiste leeftijd 30 jaar is.

Wij kunnen mededelen, dat Tan Malaka, volgens eigen opgave, 31 jaar oud is. En als de Nederlandse arbeiders één plicht hebben te vervullen bij deze verkiezing, dan is het wel deze, dat Tan Malaka in de Tweede Kamer komt, opdat het door het Nederl. kapitaal uitgezogen Indische proletariaat tenminste één woordvoerder heeft in het parlement van zijn overweldiger."

Nog tweemaal, op 4 en 5 juli, schreef "Het Volk" over Malaka's leeftijd. Het eerste artikel, reactie op het "Tribune"-artikel, verweet Malaka lafheid, omdat hij er niet voor wilde uitkomen dat hij 27 jaar was. Het besloot: "Wie denkt de "Tribune" voor de mal te houden?"

Op 5 juli, de verkiezingsdag, kon "Het Volk" het niet laten de communistische verwarring over zijn onthullingen nog eens uit te meten:

"Malaka's leeftijd.

Derde verklaring.

Naar wij vernemen, heeft gisteravond te Arnhem in de verkiezingsmeeting waar Kleerekoper sprak, in het debat een communist, na eerst bij interruptie geroepen te hebben, dat Tan Malaka 31 jaar oud is, het volgende verteld: De Indiër had bij debater gelogeerd, toen hij in Arnhem te spreken had. Debater vond toen ook wel dat Malaka er erg jong uitzag en had hem dus gevraagd, hoe oud hij was. Daarop had Malaka geantwoord, dat zelf niet te weten, aangezien in Indië voor de inlanders geen burgerlijke stand bestaat.

Hier hebben wij dan de derde communistische verklaring:

1e Volgens de Deventer communist v. Winsum is Malaka 26 jaar.

2e Volgens de 'Tribune' heeft Malaka zelf gezegd dat hij 31 jaar is.

3e Volgens de Arnhemse communist heeft Malaka gezegd zelf niet te weten, hoe oud hij is.

Alle drie hebben het echter mis. Malaka is 28 jaar en hij zowel als het partijbestuur der Communistische Partij en de redactie van de 'Tribune'

weten dat heel goed. Zij wisten dat hij niet verkiesbaar is en verzamelden toch met zijn naam stemmen voor de communistische lijst."³⁶

Volgens Malaka was zijn kandidatuur slechts één uit protest. De communisten wilden slechts in het parlement om van daaruit propaganda te maken tegen het kapitalisme. Het verslag van de Tweede Kamer werd immers gelezen door het gehele volk.

"Anders dan de sociaal-democraten, die natuurlijk hoopten op verandering via het parlement. Daarom ook schreeuwden ze voor de komende verkiezingen: Malaka is nog niet oud genoeg. Dat alleen in hun krant; op elke vergadering waar ik sprak was er geen sociaal-democraat, die wilde discussiëren over de volksbeweging. We begrepen, waarom de sociaal-democraten mijn leeftijd naar voren brachten. Zij waren jaloers, omdat overal in Nederland meer mensen onze vergaderingen bezochten dan de sociaal-democratische vergaderingen, zodat ze in de verkiezingen van dat jaar twee zetels achteruitgingen. Dit was ook het bewijs dat het volk van Nederland het eens was met de revolutionaire volksbeweging in Indië en het geheel oneens was met de daden van de reactionairen in ons land."

Malaka schreef dat hij dus niet tot het parlement kon worden toegelaten, maar bij ziekte of afwezigheid van de zittende C.P.-leden zou hij lid kunnen worden, bijvoorbeeld juist tijdens de behandeling van de Indische Begroting.³⁷

J. de Kadt herinnert zich Malaka uit die periode als "een aardige, vrolijke, hartelijke jongen", die voortreffelijk Nederlands sprak.

"T.M. trok het publiek omdat hij een voortreffelijk spreker was en een charmant, menselijk aandoend, jong mens. --- Hij was als spreker veel speelser dan de meestal nogal zure C.P.-alleswetters."

Hij was

"met zijn scherp verstand en volkomen overgave aan de zaak, een vijand van gewichtigdoenerij en aanstellerij. Hij had de gewichtigdoenerij van Wijnkoop volkomen door en was niet getimponeerd door de geleerdheid van Van Ravesteyn en nog minder door diens hooghartigheid."

Hij beseftte volgens De Kadt heel goed dat hij slechts dienst deed als stemmentrekker, gebruikmakend van de populariteit van de Indonesische zaak bij de uiterst linkse Nederlanders. Hij verklaarde het eens te zijn met de ideeën van de oppositie in de C.P. waarvan De Kadt een der voormannen was. Deze oppositie richtte zich vooral tegen het weinig democratische karakter van de partij, waarin Wijnkoop en Van Ravesteyn geheel de dienst uitmaakten. Met andere dan Indische aangelegenheden bemoeide Malaka zich echter niet, althans niet in het openbaar.³⁸

Op zijn verkiezingscampagne door het hele land maakte hij, zoals De Kadt al aanduidde, veel indruk. Ook als persoon maakte hij zich zeer bemind. Sneevliet schrijft over de Leidse studente Fenny Struyvenberg, die voor Sneevliet als correspondentieadres fungeerde, aan zijn vrouw uit Berlijn op 25 juni 1922:

"Ik vond Fenny Struyvenberg onder de indruk van Ieb. Hij stopte daar

telkens als hij Leiden passeert. Ze is in bewondering voor de energieke Maleier, houdt van hem"³⁹

Malaka's houding tot de andere sekse lijkt echter nogal afwerend. Zijn politieke werk eiste hem geheel op.

De uitslag van de verkiezingen luidde per kiesdistrict, en voor de eerste vijf kandidaten van de C.P. als volgt:⁴⁰

(Wp = D.Wijnkoop, vR = W. van Ravesteyn, TM = Tan Malaka, Kr = J.W.Kruyt, dV = L. de Visser, Ov = R.Stel-Vos, G.Sterringa, J.C.Ceton, J.Brommert en G.A.Vader)

	Wp	vR	TM	Kr	dV	Ov	tot
Groningen	4635	85	427	21	37	215	5420
Leeuwarden	868	20	79	24	20	24	1035
Assen	446	12	20	11	7	63	559
Zwolle	2508	87	260	54	94	65	3068
Nijmegen	419	14	58	8	26	22	547
Arnhem	1133	87	209	40	87	50	1606
Utrecht	621	37	117	80	19	13	887
Amsterdam	19287	211	2195	76	131	161	22061
Den Helder	1888	50	92	37	43	35	2145
Haarlem	1344	59	124	31	69	63	1690
Leiden	942	38	96	20	19	20	1135
Den Haag	1615	142	324	38	219	20	2358
Rotterdam	4359	749	947	64	175	31	6325
Dordrecht	1215	52	170	31	32	27	1527
Middelburg	396	25	52	14	10	20	517
Tilburg	281	16	2	6	3	14	322
Den Bosch	557	13	15	8	3	7	603
Maastricht	1540	12	24	14	12	2	1604
Totaal	44054	1709	5211	577	1006	852	53409

De C.P. behaalde twee zetels; Tan Malaka was niet gekozen.

Over deze verkiezing droeg Gerard Vanter een artikel bij aan het blad van de Komintern "Internationaler Presse Korrespondenz" (Inprekorr). Over Malaka schreef hij dat hij als derde kandidaat gesteld was, voortreffelijk Hollands sprak en door de arbeiders met sympathie begroet was. Door hem waren de revolutionaire arbeiders voorgelicht over de schaamteloze onderdrukking van hun Indische broeders door de Hollandse kapitalisten. Helaas werd hij, aldus Vanter, deze maal nog niet in het parlement gekozen.⁴¹

De vertegenwoordiger van de C.P. in Moskou, J.Proost, schreef enige tijd na de verkiezingen een brief aan Van Ravesteyn, waarin de volgende zinsneden over Malaka: "Het kandidaatstellen van Malaka heeft hier gunstig gewerkt." en:

"En dan wou ik er voor jullie beide nog een opmerking bijmaken, die m'n persoonlijke mening is. Dat het jammer is dat jullie Malaka niet no. 1 op de kiezerslijst hebt gezet. Het kan uit Hollandse overwegingen nodig zijn geweest hem no. 3 te zetten. Maar je weet niet hoe een effect we daarmee zouden gesorteerd hebben, met zo'n bravoerstreek - als bijvoorbeeld voor alle eur. partijen die koloniën hebben. Sneevliet heeft de kandidaatstelling goed uitgebuit hier - maar hoeveel meer zou het gekund hebben als ie gekozen en dan door de holl. kapitalisten geweigerd was geworden. Maar het mooiste zou het voor de Indische beweging gewerkt hebben - en niet voor ons holl. Indië alleen maar zoiets

in al die hoeken ginds door, in Engels-Indië en overal waar Muselmannen zijn. Minder als bravoure zou dat zeer reële uitwerkingen gehad hebben. Waarom hebben jullie het eigenlijk niet gedaan. Enfin, kom me dat maar hier vertellen."⁴²

Later schreef de Executieve van de Komintern aan de C.P. dat

"het stellen van de kandidatuur voor afgevaardigden in het Hollandse parlement van een Indonesisch revolutionair, gelijk Malaka is, is een handeling van grote betekenis, evenwel is de Executieve van mening, dat deze behandeling slechts dan revolutionaire betekenis heeft, indien de Partij in het parlement en daar buiten consequent en zonder enige zwenking, de revolutionaire zienswijze der Communistische Internationale in de koloniale kwestie weergeeft."⁴³

Aan dit laatste schortte het wel eens. Na de parlamentsverkiezingen nam de belangstelling voor Indië in de C.P. sterk af.

In zijn autobiografie vond ook Malaka het een schande dat hij als derde op de lijst stond, terwijl de tweede zetel niet eens zeker was. Voor een vertegenwoordiger van een volk van zestig miljoen was dat veel te laag.⁴⁴

Malaka bleef nog korte tijd in Nederland en vertrok toen naar Berlijn.⁴⁵

In de Europese pers in Indië werd vrij algemeen een verslag opgenomen van de interpellatie-Wijnkoop over o.a. Malaka's verbanning. Over de kandidatuur-Malaka werd slechts één korte zinsnede gevonden:

"Ds. Kruyt, --- , nu hij te elfder ure is moeten opschuiven voor Tan Malakka, die nu als paradepaard voor de communisten dienst moet doen"⁴⁶

Eind mei meldde "Sinar Hindia" dat Bergsma en Malaka, die in Indië niet geacht werden, in Nederland door de broeders goed waren ontvangen en voor de Tweede Kamer kandidaat waren gesteld.⁴⁷

Begin juni werd het telegram ontvangen dat op de verkiezingsvergadering van 29 mei in Leiden was verstuurd.⁴⁸ Op een openbare vergadering van de S.I. op 4 juni, waar Semaun verwelkomd werd na zijn reis door Rusland, deed de voorzitter in zijn slotwoord mededeling van de ontvangst van het telegram, alsmede van de ontvangst van een briefkaart van Malaka uit Parijs, waarop hij schreef dat hij in gevoelen nog in Java was en dat Parijs een drukke en grote stad was.

Besloten werd een telegram te sturen als antwoord, alsook een brief. In het telegram werd de C.P. dank gezegd.⁴⁹

Het nationalistische, Bandungse weekblad "Padjadjaran" reageerde in juli op het bericht dat Malaka niet tot parlamentslid kon worden verkozen. De redactie stelde de vraag of in dit geval *ouderdom* of *kennis* het voornaamste was; of oud maar dom beter was dan jong maar knap en of Tan Malaka indien hij een voorvechter der kapitalisten was, ook niet benoemd zou worden.⁵⁰

Het nieuw verschijnende linkse weekblad "Mata Hari" besteedde veel aandacht aan Malaka. Het vermeldde zijn geestdriftige ontvangst en zijn kamerkandidatuur.⁵¹ In zijn tweede nummer vermeldde het zijn plotselinge verdwijnen uit Nederland na een vergadering op 3 juli in de Van Swindend bioscoop. Was dit het werk van kidnappers? Of wilde hij zelf die verdwijning? In dat geval was hij op reis naar alle hoeken van de wereld om de mensen te helpen verlossen uit de klauwen van de kapitalistische leeuwen. De redactie hoopte het laatste.⁵²

Het volgende nummer bevatte een artikel waarin de schrijver over Malaka's verdwijning zijn ongerustheid en droefheid liet blijken.⁵³

Hierop reageerde "Sinar Hindia" en deelde mee dat Malaka niet gedood was, doch ergens in een land zijn blik wilde verruimen. Enkele dagen later werden nog enkele artikelen opgenomen waarin Malaka's verdiensten breed uitgemeten werden.⁵⁴

In "Mata Hari" werd in september de interpellatie-Wijnkoop gebruikt om te bewijzen dat de communisten niet zo slecht waren als men wel eens zei. Wijnkoop nam het toen zelfs op voor Abdul Muis die herhaaldelijk zijn afkeer toonde van de communistische partij.⁵⁵

In "Soeara Ra'jat" van 1 september 1922 verscheen een artikel onder de titel "Malaka in actie".⁵⁶ Volgens dit artikel kwam Malaka in Holland op

voor de vrijheid van Indië. Hij was te jong voor een kandidatuur voor de Tweede Kamer, maar kon wel Wijnkoop helpen, zodat zou blijken dat de mensen die in de Kamer zaten van Indië niets afwisten. Dan zou men begrijpen dat men in het Nederlandse parlement niet over Indië's belangen kon spreken en dat men Indië zo spoedig mogelijk vrijheid behoorde te geven. De schrijver huldigde Malaka en zei dat men hem nooit zou vergeten.

Over Malaka's optreden in Holland sprak op een V.S.T.P.-congres in Semarang op 4 februari 1923 de communistische vakbondsleider A.Langkemper. Langkemper verbleef slechts enige weken in Indië; het doel van zijn bezoek is onduidelijk. Hij vertelde dat niet alleen in Amsterdam, maar tot in de verste hoeken van het land, Tan Malaka door zijn propaganda bij duizenden en duizenden belangstelling voor de Indische arbeidersklasse had opgewekt. Langkemper bracht de groeten over van Tan Malaka en Bergsma. Tan Malaka was voorgedragen voor lid der Tweede Kamer; hij was in Moskou om daar de toestanden te bestuderen. Met een "Ieve Tan Malaka" en een "Ieve Bergsma" besloot hij zijn rede, waarop een geweldig applaus en een staand gezongen "Internationale" volgde.⁵⁷

Malaka's scholen bleven bestaan; zij groeiden verder, hoewel in een langzamer tempo. Op het in februari 1923 gehouden P.K.I.-congres te Bandung werd uitvoerig over de scholen gesproken. Op het bestuurspodium stonden vijf lege stoelen van de gevangenen of verbannen bestuursleden. Op elke stoel stond een wit papier met in rode letters de naam; Malaka en Bergsma waren op zo'n manier aanwezig.⁵⁸

De overleving en de groei van de S.I.-scholen baarden het gouvernement zorg. Nauwkeurig volgde het het wel en wee van de scholen, die het aanduidde als "Malaka-scholen". In maart 1923 kondigde het een regeling af voor het toezicht op het onderwijs. Elke school moest voor zijn oprichting of, indien hij al bestond, binnen een half jaar, mededeling doen aan het hoofd van het gewest over aard en plaats van het te geven onderwijs. Hiertoe aangewezen ambtenaren hielden op dit onderwijs toezicht. In het belang van de openbare orde kon het hoofd van het gewest het onderwijs voor ten hoogste twee jaar verbieden.⁵⁹

In Berlijn woonde Malaka een tweetal maanden samen met Darsono. Na het bijwonen van het C.P.-congres in Groningen in november 1921 was Darsono hier gaan wonen. Het beviel de leergierige Darsono zeer goed in het centrum van de internationale communistische activiteit.⁶⁰

Zijn enthousiasme om terug te gaan was gering. Sneevliet vond het echter nodig dat hij terugging. "Als ik de kans krijg in Berlijn Darsono te zien, zal ik hem opwekken direct naar Java terug te keren".⁶¹ Uit Berlijn schreef hij op 25 juni aan zijn vrouw:

"Vriend Darsono, die hier zonder reden blijft hangen, heb ik gewezen

(uit De Tribune, 11-11-1925. Deze foto kan slechts uit 1922 stammen, omdat beiden elkaar vóór 1925 niet meer ontmoetten. Malaka en Darsono maakten waarschijnlijk in 1921 wel vluchtig kennis met elkaar, kort na Malaka's aankomst op Java. Voordat Malaka werkelijk betrokken raakte bij de P.K.I. was Darsono al uit Indië vertrokken.)

TAN MALAKA.

DARSONO.

op zijn ergerlijke stomiteit en daarnaast heb ik maatregelen genomen om langs andere wegen naar Java te krijgen wat daar zijn moet."⁶²

In november 1922 vertrok Darsono uit Berlijn om via Parijs in februari 1923 in Indië terug te keren.⁶³

In Berlijn bewerkte Malaka zijn artikelenserie uit "De Tribune" over zijn verbanning tot de brochure "Toendoek kepada kekoesaan, tetapi tidak toendoek kepada kebenaran".⁶⁴

Op grond van deze brochure komt McVey er toe te stellen dat Malaka, in tegenstelling tot Semaun, niet de nadruk legde op voorzichtigheid en consolidatie, maar actie wilde voeren om de exorbitante rechten in te trekken.⁶⁵ Malaka's opvattingen zoals neergelegd in zijn brochure zijn echter anders dan die voor zijn verbanning. Voor zulk een absolute tegenstelling tussen Semaun en Malaka is, zeker voor wat betreft Malaka's opvattingen en acties tijdens zijn P.K.I.-voorzitterschap, geen plaats. Uit zijn daden als leider

van de P.K.I. blijkt niet een van Semaun afwijkende lijn. In de korte periode dat hij de partij leidde begaf de P.K.I. zich niet in grootscheepse acties. Net als Semaun streefde hij naar eenheid in de revolutionaire beweging; eenheid tussen S.I. en P.K.I. Hij had hiermee succes. Ook met andere groepen, partijen en vakbonden poogde hij contacten te leggen. Zijn scholenwerk zag hij als iets dat op lange termijn vrucht kon dragen. Uit zijn daden en uitlatingen in 1921 blijkt niet dat hij op korte termijn vastomlijnde plannen had om actie te voeren. Met de pandhuisstaking was Malaka ongelukkig - de oorzaak van de staking moest hij verwerpelijk vinden, het tijdstip maakte een nederlaag zeker. De compromisloze houding van het gouvernement dwong de P.K.I. de staking te steunen, met als directe gevolg de verbanning van Bergsma en Malaka. Op deze verbanning kwam nauwelijks een reactie uit de volksbeweging.

Samenvattend kan men zeggen dat Malaka Semauns politiek voortzette en slechts enkele accenten anders legde (het scholenwerk, de Indonesische geschiedenis, de rol van de Islam). In zijn korte tijd als P.K.I.-voorzitter kwam hij niet tot het uitwerken van verdere plannen.

In verbanning analyseerde hij de vooruitzichten van de revolutionaire beweging opnieuw. Zijn eigen verbanning speelde daarin een grote rol. Het gouvernement had hem zonder meer verbannen; een reactie uit de beweging was niet gevolgd. Als dat zo bleef, zou elk gevaar uit de volksbeweging via de exorbitante rechten de kop ingedrukt kunnen worden. Terwijl hij voor zijn verbanning nauwelijks enige aandacht had besteed aan de exorbitante rechten, werden deze na zijn verbanning haast een obsessie voor hem. Op vrijwel elke bladzijde van zijn brochure noemde hij dit gehate recht, dat hem zonder meer van volk en werk scheidde.⁶⁶ Daarna pas kwam hij met zijn ontwerp-politiek-program. Dat zou geen gewoon program kunnen zijn.

"Zolang het gouvernement het recht bezit de leiders preventief in arrest te houden of te verbannen, zolang ze nog te allen tijde het recht heeft de volksleiders te vernietigen onder het mom van recht (is preventief en exorbitant recht), zolang kan elk program, hoe mooi ook, niet uitgevoerd worden.

Natuurlijk hebben we een program nodig in Indië, maar dat program moet zeer kort zijn. Dat program moet geen hoofdstukken of paragrafen hebben. Dat program moet slechts één woord bevatten, dat is: actie. Actie van het Indische proletariaat met het duidelijke en vastomlijnde doel het intrekken van het preventief en exorbitant recht af te dwingen."

Deze actie was al wel gevoerd door vele partijen, maar op verkeerde wijze, slechts in vergaderingen of in de Volksraad. Maar actie was nodig in de vorm van demonstraties en een algemene staking.⁶⁷

Hiertoe was echter eenheid in de volksbeweging nodig. Dan pas zou men als geheel met succes tegen deze buitengewone rechten kunnen ageren. Naast de twee redenen voor eenheid tussen S.I. en P.K.I. die Malaka had aangegeven op het P.K.I.-congres in december 1921 (de dreigende Pacific-oorlog en

verzet tegen de "verdeel-en-heers"-politiek van het gouvernement), was dit een derde reden. Ook vond Malaka deze eenheid nodig omdat zowel van P.K.I. als S.I., naast de nodige meelopers (ook in de P.K.I.), vele echte revolutionairen lid waren.

Tot slot kan men nog Malaka's verandering van opvatting opmerken over Gandhi, zoals die blijkt uit zijn brochure. In "De Tribune" was hij nog vol lof voor Gandhi's politiek. In zijn brochure verwijst hij, als hij de noodzaak van volkseenheid bespreekt, naar Egypte en China, waar de koloniale heersers, uit angst voor de reactie van het volk, niet durfden ingrijpen tegen de volksleiders. In India werd Gandhi echter wel in de gevangenis gezet. En dat was, volgens Malaka, omdat Gandhi, hoewel een intelligent en moedig man, geen algemene staking durfde uit te roepen, omdat dan ook bedrijven van inheemse bezitters getroffen zouden worden. En Gandhi was afhankelijk van de steun van deze nationalist, die een eigen kapitalisme wensten.⁶⁹

Deze passage is wellicht het gevolg van de invloed van M.N.Roy, een vooraanstaand Indisch revolutionair, die tezelfdertijd in Berlijn vertoefde.⁷⁰ In tegenstelling tot het heersende Kominternenthousiasme voor Gandhi, zag hij geen enkel perspectief in de Congrespartij.

In september vertoefde Malaka waarschijnlijk nog enige tijd in Nederland. Over zijn vertrek naar Berlijn had "De Tribune" niets gemeld. Dat hij in het buitenland vertoefde konden de "Tribune-lezers" afleiden uit een bericht op 27 augustus. Hierin werd vermeld dat een poging om Malaka op een tegenherdenking van J.P.Coen te laten spreken, was mislukt door het verblijf van Malaka in het buitenland.

Op 5 september verscheen een artikel van Malaka in "De Tribune" over de rede die Semaun hield bij zijn terugkeer uit Rusland. Uit dit artikel blijkt zijn nieuwe opvatting over de te voeren politiek in Indië; tevens wordt duidelijk dat zijn opvattingen zich verwijderden van die van Semaun.

"DE BEWEGING IN INDONESIE.

Semauns houding.

(T.M.) De Indonesische bladen jubelden en de Hollandse bladen jubelden mee, toen zij de veelbesproken rede van Semaun, die pas uit Moskou was teruggekeerd, vernamen. Zulke verklaringen: 'Moskou kan Indië niet steunen; Indië moet zichzelf helpen; Indië heeft nog de hulp van Nederland nodig', zie je, zulke verklaringen zijn eerlijk. Semaun is dan, volgens de kapitalistische bladen, gematigd en oprecht.

We kunnen van hieruit niet precies beoordelen, in hoeverre het verslag juist is. In de 'Sinar Hindia' (orgaan der communisten te Semarang) hebben we nergens iets dergelijks kunnen ontdekken. En een correspondent van een Hollands blad in Indonesië kent over het algemeen te weinig Maleis, nog minder Javaans, - waarin p.g. Semaun toen gesproken moet hebben - om Semauns rede te kunnen verstaan.

Bovendien, wat doet het er toe?

Wat doet het er toe, of Semaun, volgens de N.R.Ct., de staking van de V.S.T.P. (spoorlieden) zou afgeraden hebben, zodat de extremisten bij wijze van protest, de vergadering zouden hebben verlaten, toen Semaun voor de 3de maal wou spreken? Semaun is de V.S.T.P. niet.

Dat vergeten de Indische kapitalisten wel eens!

Semaun zal dunkt ons wel voldoende redenen gehad hebben voor zijn politieke houding en zijn houding tegen een eventuele staking van de V.S.T.P.; redenen die we van hieruit niet kunnen beoordelen. Maar feit is het, dat de beweging in Indië niet meer valt of staat met één persoon. Dat een staking in Indië tenslotte niet afhangt van een persoon, zelfs niet van een organisatie. We herinneren ons nog de spoorwegstaking in Deli verleden jaar. Organisatie bestond er niet. Toch legden plm. 15.000 arbeiders - waaronder telegrafisten en telefonisten - allen zonder uitzondering, op het meest onverwachte ogenblik het werk neer over een lengte van plm. 500 K.M. In Indië kan men als de verbittering ten top gestegen is, altijd wel staken. De afwezigheid van de winter, de geringe behoefte en de gastvrijheid der bevolking zijn er borg voor, dat men desnoods maandenlang de strijd kan volhouden. De tijd is nu in het Oosten niet meer daar, dat men zich als ten tijde der Compagnie, alles laat welgevallen. En de spoorwegarbeiders - de best georganiseerde arbeiders in Indonesië - beseffen heel goed, wat het zou betekenen, als zij over de gehele lengte van Java, van Batavia naar Surabaya, het werk neerlegden."

Diezelfde dag schreef hij nog een klein commentaar:

"De gouverneur-generaal bewaakt?

(T.M.) De 'Neratja', een Indisch regeringsblad bij uitnemendheid (flink gesubsidieerd) schrijft in haar nummer van 24 juni, dat er iemand in het paleis te Buitenzorg trachtte door te dringen en met de bewaker had gevochten, waardoor het nodig werd geacht de G.G. dag en nacht te bewaken. Heeft men dat in de grote Hollandse bladen gelezen? Of durft men zo iets niet uit Indië over te seinen? Zullen de Europese dames in Indië wel wat van die aanslag gehoord hebben? 'Het is werkelijk bar nou in Indië. Je zou niet eens meer zonder revolver naar de mandikamer (badkamer) durven te gaan! Hoe is het toch mogelijk onder het zachtste volk der aarde!? Het vergif misschien door de communisten sedert jaren verspreid!'"

Op 7 september schreef hij een artikel over zijn scholen, waarvan het voortbestaan bedreigd werd door maatregelen van het gouvernement.

"DE SAREKAT-ISLAM-SCHOLEN.

Inspecteurspraatjes.

(T.M.) Het verbanningssysteem der regering heeft de vooruitgang der S.l.-scholen blijkbaar niet vermogen te beletten. Te Tegal, Sukabumi, Sumedang, en andere plaatsen in het Preangerse zijn reeds S.l.-scholen gesticht. Vooral de Bandungse partijgenoten hebben de uitbreiding met onverwachte energie voortgezet. Hun succes is buitengewoon en dit noopt de regering een Inspecteur naar de Bandungse S.l.-school te sturen.

De Inspecteur neusde en vond, dat het licht onvoldoende was, de kinderen geen voldoende boeken hadden (die arme kinderen moeten ze n.b. zelf kopen) en het bord niet glimmend genoeg. Over de nieuwe geest, die onder de proletarische kinderen heerst, praatte hij niet. Dat zou hij ook niet kunnen. Zo'n Indische Inspecteur, die zijn dagen meestal in een Gouvernementsauto doorbrengt (natuurlijk wordt daarbij flink gedeclareerd) moet zijn maandelijks rapport toch vol kladden, moet dus flink kunnen opspelen. Meestal gaat zijn opmerkingsvermogen niet verder dan de kleur van het bord, de kaffen van de kinderboekjes en de glans van de deurknopjes.

De regering zou van z'n Inspecteur wat meer te horen krijgen, als zij hem naar talloze zendings- en particuliere scholen stuurde, waar men soms nagenoeg geen licht, banken en borden heeft. Zulke scholen zijn er. Maar dat inspecteert men eenmaal niet. Wat ons betreft, de regering zelf wist, dat wij onze scholen wilden verbeteren en verfraaien. Vandaar de fancyfair te Bandung, die de regering liet stopzetten, zodat de S.l.-ers f 14.000 schade hadden geleden. Toch durfde zo'n Inspecteur nog met een stalen gezicht te beweren: 'Onvoldoende licht en boeken; het bord niet

glimmend genoeg'.

Naar Semarang ging, voorzover wij weten, nog geen Inspecteur. Semarang is wat revolutionair, niet waar? Daar moet men wat geraffineerder te werk gaan. De regering wil nu aan Semarang 4 scholen schenken. Alles gratis! Het is om te watertanden! Vanwaar ineens die mildheid? Wel, voor de vloot geeft men plm. 250.000.000 gulden uit. Als men toch zoveel kan uitgeven, om de Kromo's er met geweld onder te blijven houden, waarom zou men niet een paar tonnen kunnen uitgeven voor een paar scholen, om de S.I.-school te Semarang, het bolwerk van de revolutionaire geest, te laten uitsterven! Je gebruikt geen geweld, je doet ethisch en als de S.I.-school zijn natuurlijke dood is gestorven, wel, dan kun je later die vier scholen altijd wel stopzetten. Voor de bezuiniging bijvoorbeeld. Alsof nu de geest - evenals een handelszaak - door concurrentie doodgedrukt kan worden!

Het is nog niet genoeg. Men voelt zich nog onzeker. Men voelt in de grond van zijn hart wel degelijk, al zegt men dat niet openlijk, dat de S.I.-school niet geboren is uit opwellingen van een ogenblik, maar dat zij haar ontstaan dankt aan de algemene economische en politieke omstandigheden, waarin de Indonesische volksmassa verkeert. Daarom kan het niet doodgedrukt worden door verbanning, inspectie en mildheid alleen. Er moeten nog meer komen. Er zijn daarom wetten in de maak tegen de S.I.-scholen. We zullen het spoedig vernemen!

Op 21 september beleed Malaka in het hieronder geplaatste artikel zijn geloof in de revolutionaire kracht van de Islam, naar aanleiding van de overwinning van de Turkse op de Griekse legers.⁷¹

De Islam en het Bolsjewisme

Door TAN MALAKA.

„Kemal vernietigt het Grieksche leger.“

Dit is voor ons communisten nog niet van direct belang, hoewel indirect van een ontzaglijke groote betekenis: immers de 60 miljoen geknechte Moslims van Britsch-Indië, met hun Kalifaat-beweging eischen nog steeds het herstel van Turkije, herstel vooral van Konstantinopel (symbool van de eenheid en macht des Islams). De kalifaat-beweging heeft reeds duizenden slachtoffers gebracht. De Kemalsche overwinning doet de hoop voor de eenheid der Mohammedanen weder opklaaren. Het versplinterde Moslimsche rijk — eenmaal de beheerscher der Oostersche wereld — zal weder hersteld zijn. De halve maan zal weer trots wapperen over een hereenigd Moslimsch rijk, van Zuid-Afrika tot Angora, van Marokko tot het uiterste Oosten in Hindoestan.

Onder de Europeesche Moslims in den Balkan, onder de Arabische Moslims, Afrikaansche, Hindostansche, ja, zelfs onder de Indonesische Moslims is maar één hoop: Bevrijding van de Westersche imperialistische machten.

Dit beteekent onverwering van de macht der imperialistische overheersers, Frankrijk, Italië, Engeland en... ons kleine Holland.

De poging tot hereeniging der Moslimsche rijken valt samen met de bevrijding van het juk der vreemde naties. De overwinning van het Kemal doet het oude zelfvertrouwen weer herleven.

Vandaar ineens een ongekende siddering van enthousiasme in het bijzonder in Egypte, Mesopotamië en Britsch-Indië. Ons Indië zal niet achter blijven. Voor-

al de revolutionaire Moslims van Sumatra, de Djambiërs en Atjehers, die nog steeds vol hoop naar Stamboul opzien.

Deze betekenis heeft het voor ons revolutionairen: Een mogelijke stormloop tegen het Britsche Imperium. (De Moslims van Britsch-Indië zijn nog steeds de voortroep der revolutionaire beweging daar).

Het beteekent voor ons nog meer. Vooral dit feit, dat in dezen algemeene aanval der geallieerden op den zegevirenden Kemal, in deze hoopvolle dagen en in de voorafgaande donkere dagen, Sowjet-Rusland de eenige vertrouwde vriend is.

„Tajikjerin zal helpen. Men gewaagt daarbij ook van een eenheidsfront tusschen het roode en Mohammedaansche leger.“

Zoo schrijft de Turksche pers. Dit feit is voor de miljoenen Mohammedanen, die in hart en nieren revolutionairen zijn — die alleen voor tanks en vliegmachines bukken — van zeer groote morele en politieke betekenis.

Naast de halve maan zal de ster der sowjets, het groote strijdsymbool zijn der ± 250 miljoen Moslims van de Sahara, Arabië, Hindoestan en ons Indië.

Mogen onze partijgenooten in Indonesië deze betekenis beseffen. Mogen zij die betekenis den duizenden Moslims in de Sarekat-Islam voor ogen houden.

Ten slotte mogen wij beseffen, dat de miljoenen proletarische Moslims evenmin vatbaar zijn voor een imperialistisch pan-islamisme als voor een Westers-imperialisme.

De scepsis in "Sovjet atau Parlement?" over de Islam en de nationale en internationale politieke vormgeving eraan, in de S.I. en het Pan-Islamisme, is hier geheel verdwenen. Zijn eventuele privé-twijfels moesten zich in het openbaar onderschikken aan de noodzaak om de S.I. of afdelingen of leden daarvan voor de P.K.I. te winnen. In de amorfe S.I. probeerden de communisten een machtsbasis, een massa-aanhang te winnen. In de korte tijd dat Malaka als P.K.I.-voorzitter optrad was zijn belangrijkste streven daarop gericht, zoals hij ook zelf herhaaldelijk benadrukte.

Blijkens dit artikel zijn zijn vroegere twijfels over het Pan-Islamisme verdwenen; van de Kominternbezwaren rept hij niet. Hij neemt zonder meer aan dat het Pan-Islamisme een revolutionaire kracht vormt die de miljoenen proletarische Moslims verenigt. Hij drukt zijn partijgenoten in Indië op het hart dit goed te beseffen in hun relatie tot de S.I.

Wat Malaka in Nederland deed is onduidelijk. De voorbereidingen voor de reis naar Moskou kon hij treffen in Berlijn; daarvoor was een verblijf in Nederland niet nodig. Ook hadden de C.P.-Kamerleden zijn hulp niet nodig. In het gehele parlementaire jaar 1922-1923 besteedden ze geen enkele aandacht aan Indische zaken. Met de verkiezingen was klaarblijkelijk hun belangstelling voor Indië uitgedoofd.

Eind september ging Malaka waarschijnlijk weer naar Berlijn. Hier kreeg hij op 27 september voor de reis naar Moskou tweehonderd gulden van Darsono, die dat geld uit de Duitse partijkas ontving.⁷² Malaka was, blijkens een brief, op 19 oktober geschreven aan Darsono, toen al in Moskou.

Tan Malaka. (uit Petrus Blumberger, De communistische beweging in Nederlandsch-Indië, p.89.)

1. Brief PG aan GG, 12-5-1922 in vb.28-6-1922 lt.K 7. Met Mekka wilde Sneevliet de autoriteiten misleiden; bedoeld werd Moskou. Zijn verwijzing naar Mekka leidde er toe dat het gouvernement in Batavia een brief schreef aan de Nederlandse consul in Djeddah om scherp toe te zien op een eventuele binnenkomst van Malaka in Arabië. Bescheiden hierover in vb.28-6-1922 lt.K 7.
2. Brief PG aan GG, 10-6-1922 in mailr.715x/22 in vb.27-9-1922 lt.R 10.
3. Toendoek, p.96-7.
4. Toendoek, p.97. Uit Parijs stuurde hij een kaart naar Indië, vermeld in mailr.698x/22 in vb.17-7-1922 lt.E 8.
5. De Tribune, 22- en 23-2-1922.
6. De Tribune, 7-3-1922.
7. Wie zich achter dit pseudoniem verschuilt is mij onbekend. Is het wellicht Darsono?
8. Aanwezig in het Van-Ravestejn-archief (I.I.S.G.).
9. Gebaseerd op McVey, The Rise, p.232-7. Hier op p.236 de volledige tekst van de motie-Darsono.
10. Pendjara I, p.91.
11. Hier werd ook een 1-mei-bijeenkomst door de C.P. gehouden.
12. De Tribune, 2- en 3-5-1922.
13. Brief min. v. justitie aan min. v. koloniën, 15-5-1922 in vb.6-6-1922 lt.H 6.
14. In Van-Ravestejn-archief. Ook de S.D.A.P. beseftte de mogelijkheid Indiërs kandidaat te stellen. Volgens Pantjara Berita, 3-1-1924 in IPO 1924, nr.3 schreef H. van Kol, de Indië-deskundige van de S.D.A.P., in januari 1922 een brief aan Dr. Abdul Rivai met het verzoek zich voor de S.D.A.P. kandidaat te stellen in de Tweede-Kamer-verkiezingen van dat jaar.
15. Bijlage VI.
16. Archief J.Romein (I.I.S.G.). De betekenis van de eerste zinnen is mij onduidelijk.
17. Handelingen Tweede Kamer 1921-2, p.2756-60.
18. Handelingen Tweede Kamer 1921-2, p.2762-5.
19. Handelingen Tweede Kamer 1921-2, p.2767-8, 2772.
20. De Indische School.
21. De Tribune, 6-6-1922; De jonge Communist, 14e jaargang (1922), nr.7, juli 1922. Het nummer van juni, waarin waarschijnlijk een verslag van het congres, ontbreekt in het I.I.S.G.
22. W. van Ravestejn, De wording van het communisme in Nederland 1907-1925, Amsterdam, 1948, p.171. Dit hield niet onmiddellijk zelfbeschikkingsrecht in, pas later zou de leuze "Indië los van Holland nù" worden.
23. Aldus in twee verkiezingspamfletten: "De verkiezingen en het Communisme" en "Stemt tegen Militarisme en Oorlog!".
24. Aanwezig in Gemeentearchief Groningen en Sociaal Historisch Centrum voor Limburg te Maastricht. Van dit en de twee al eerder genoemde algemene verkiezingspamfletten was de totale oplage 400.000. De Tribune, 16-1-1923.
25. Dag- en Nachtrapport Gemeentepolitie Leiden, 29-5-1922, 11.45 uur.
26. C.J.M.Ruys de Beerenbrouck (1873-1936), Rooms-Katholiek politicus, minister-president van 1918-22, 1922-25 en 1929-33.
27. De Tribune, 27-6-1922.
28. Het manifest is aanwezig in Gemeentearchief 's Gravenhage en Sociaal Historisch Centrum voor Limburg.
29. De Tribune, 19-6-1922; brief Dr. P.Kieft, 27-5-1972. Deze vermindering geschiedde in Aalsmeer.
30. Autonomie voor Indië. Aan de kiezeressen en kiezers. Aanwezig in Gemeentearchief Amsterdam.
31. Toendoek, p.98-9. Volgens Tamar Djaja, Pusaka, p.210-1 leverde Malaka een bijdrage aan de radicalisering van deze groep Indische studenten, die zich onder andere uitte in het omdopen van de "Indische Vereeniging" tot "Perhimpunan Indonesia" en de uitgave van een eigen orgaan "Indonesia Merdeka".
32. Hindia Poetra, 4e jrg. (1922), p.76 en volgende.
33. De Tribune, 20-6-1922; verslag ook in De Telegraaf, 17-6-1922 en Algemeen

- Handelsblad, 17-6-1922.
34. Brief PG aan GG, 5-9-1922 in vb.16-10-1922 lt.S 11. Pieter = Bergsma, Simeon = Semaun. Malaka werd al als voorzitter van de P.K.I. aangewezen voor Semauns vertrek naar Rusland. Wat Sneevliet hierover schrijft is dus onjuist.
 35. Wat als zijn leeftijd werd opgegeven bij de officiële kandidaatstelling is niet meer na te gaan. Het archief van de Kiesraad is in de Tweede Wereldoorlog verloren gegaan. Mededeling Kiesraad.
 36. Soortgelijke berichten verschenen in het S.D.A.P.-dagblad voor Rotterdam, Voorwaarts, 3- en 5-7-1922; Het Volksblad, Soc. Dem. Orgaan voor de Prov. Gron. en Drente, 8-7-1922. Het bericht uit Het Volk werd in een aantal dagbladen overgenomen, o.a. Haagsche Courant, 5-7-1922 en Algemeen Handelsblad, 4-7-1922.
 37. Toendoek, p.99-110.
 38. J. de Kadt, Uit mijn communistentijd, Amsterdam, 1965, p.218; brief J. de Kadt, 19-3-1972.
 39. Brief PG aan GG, 5-9-1922. Nadere gegevens (brieven, foto's) over Fennegina Margaretha Janna Struyvenberg (1897-1966) en haar betrekkingen met Tan Malaka waren niet te achterhalen, ook niet via haar familieleden.
 40. Samengesteld uit berichten in De Tribune. De cijfers uit De Tribune behoeften enige correctie.
 41. Gerard Vanter, "Die Parlementswhalen in Holland", Inprekorr 1922, nr.132, 15-7-1922.
 42. Ongedateerde brief, echter van na 20-7-1922, aanwezig in Van-Ravesteyn-archief. Van Ravesteyn zou einde van dat jaar het Kominterncongres bijwonen.
 43. Brief PG aan GG, 22-7-1924 in mailr.622x/24 in vb.29-5-1928 lt.H 9.
 44. Pendjara I, p.92. Zijn geheugen laat hem hier in de details in de steek. Hij schrijft alleen in Amsterdam en Rotterdam te hebben gesproken; de onmogelijkheid van zijn toelating tot het parlement is hij ook vergeten.
 45. Op 13 juli was hij in Leiden blijkens een briefkaartje uit die plaats aan Van Ravesteyn (in Van-Ravesteyn-archief).
 46. Preanger Bode, 19-6-1922. Op vermelding van Malaka werden drie dagbladen nagekeken: De Locomotief, de Preanger Bode en de Sumatra Post.
 47. Sinar Hindia, 22/27-5-1922 in IPO 1922, nr.22.
 48. Vermeld in Sinar Hindia, 29-5/3-6-1922 in IPO 1922, nr.23.
 49. Verslag van de openbare vergadering der S.I. op zondag 4-6-1922 in Gendong, in mailr.698x/22 in vb.17-7-1922 lt.E 8. Het antwoord werd in Leiden voorgelezen op een verkiezingsvergadering. De Tribune, 6-7-1922.
 50. Padjadjaran, 8/22-7-1922 in IPO 1922, nr.32.
 51. Mata Hari, 3-8-1922 in IPO 1922, nr.33.
 52. Mata Hari, 10-8-1922 in IPO 1922, nr.34.
 53. Mata Hari, 20-8-1922 in IPO 1922, nr.34.
 54. Sinar Hindia, 21/30-8-1922 in IPO 1922, nr.36.
 55. Mata Hari, 4/30-9-1922 in IPO 1922, nr.40.
 56. In IPO 1922, nr.39.
 57. Sinar Hindia, 5/12-2-1923 in IPO 1923, nr.7; Verslag openbare V.S.T.P.-vergadering te Semarang in het S.I.-kantoor Gendong in de avond van 4/5 februari 1923 in mailr.216x/23 in vb.1-10-1923 lt.E 14.
 58. Bijlage brief PG aan GG, 17-3-1923 in mailr.286x/23; Sinar Hindia, 7/13-3-1923 in IPO 1923, nr.11.
 59. Staatsblad van Nederlandsch-Indië 1923, nr.136 in mailr.355x/23.
 60. Pendjara I, p.93.
 61. Brief aan zijn vrouw: bij Messina, 28-5-1922 in brief PG aan GG, 29-7-1922 in mailr.885x/22.
 62. Brief PG aan GG, 5-9-1922 in vb.16-10-1922 lt.S 11.
 63. Bijlage brief PG aan GG, 16-2-1923 in mailr.174x/23 in vb.27-3-1923 lt.C 4. Darsono herinnert zich uit deze periode niets meer. Brief Darsono, 3-4-1972.
 64. Tamim, Sedjarah P.K.I., p.10 vermeldt dat Malaka "Toendoek" aan boord van het schip schreef dat hem naar Nederland bracht. Ik ben niet geneigd dit aan te nemen gezien de evolutie in denkbeelden die de artikelenserie "Mijn Verbanning" en "Toendoek" tonen. Wellicht schreef hij

- "Mijn Verbanning" aan boord.
65. McVey, *The Rise*, p.119-20.
66. Ook in *Pendjara I*, bijvoorbeeld p.78-9 en 81-2, blijkt nog de indruk die de verbanning op hem maakte heel duidelijk in lange, bittere passages over de exorbitante rechten.
67. *Toendoek*, p.33.
68. *Toendoek*, p.39-40.
69. *Toendoek*, p.41.
70. Brief PG aan GG, 18-1-1923 in vb.10-3-1923 lt.H 3. M.N.Roy's *Memoirs*, Bombay enz, 1964, p.283 vermeldt dat hij via Sneevliet o.a. Tan Malaka leerde kennen.
71. De in het artikel genoemde Tsjitsjerin was toendertijd minister van buitenlandse zaken in de Sovjetregering.
72. Brief ARD aan PG, 15-2-1923 in mailr.174x/23 in vb.27-3-1923 lt.C 4 over het verhoor van Darsono bij aankomst in Indië. Darsono en Malaka woonden in bij Frau Kolbe, Herbertstrasse 7, Berlijn-Schonenberg.